

CONCETTA LA MAZZA

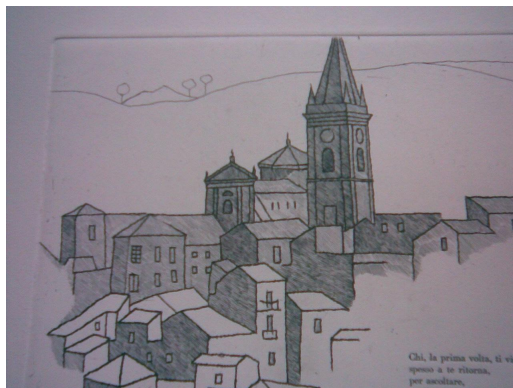
Përtej qiellit blu

Biografia

Concetta La Mazza lindi në Novara di Sicilia në vitin 1936, vajza e madhe e Domenico La Mazza dhe Teresa Correnti. Në vitin 1950, pas një periudhe të dhimbshme "besimi" tezes së saj nga nëna, ajo u bashkua me prindërit e saj në Domodossola, ku banon ende së bashku me bashkëshortin e saj Giuseppe. Ai ka tre fëmijë: Armando, Luciano dhe Daniela. Kohët e fundit dëshira e madhe për të kujtuar fëmijërinë e tij në Novara i ka hyrë në mendje dhe ja ku lind ky ditar intim, personal, por plot anekdota dhe referenca për mjedisin e asaj epoke: qytetin, fshatin, njerëzit, zakonet, traditat e atij territori në vitet e errëta të Luftës së Dytë Botërore.

Energjia fillestare e shkrimit

Konceta e vogël u besohet xhaxhallarëve të saj dhe detyrohet pa dëshirë të jetojë në Castrangia në një strehë larg qytetit dhe shoqëruesve të saj. Kështu ai udhëton në vetminë e tij personale Via Crucis gjatë viteve të vështira të luftës midis urisë, injorancës së kohës, bestytrive dhe keqtrajtimit. Pas luftës, emigracioni i pashmangshëm dhe fillimi natyrshëm i vështirë në veri.

E gjithë kjo tregohet përmes syve të një vajze të vogël që rishikon fazat e rritjes së saj në kujtesë dhe që me një freski befasuese dhe një fill delikat ironie na rikthen kënaqësinë e leximit - më në fund - një histori emblematike të komunitetit tonë familjar, e aftë të na emocionojë thellë dhe që i përket secilit prej nesh.

Në këtë roman të shkurtër të Concetta La Mazza, shkrimi përmbys çdo rregull dhe kthehet në origjinën e tij, i lirë nga çdo skematizëm formal, i shtyrë nga një vitalitet i brendshëm misterioz, bëhet një lumë i tërbuar që pushton gjithçka, është shiu i rrëmbyeshëm i shpirtit.

Figurat e xhaxhallarëve, Antonia dhe Michele, janë të paharrueshme, ashtu si imazhi i Novarës mbetet sa bujar, mbështjellës dhe i ëmbël, aq edhe i ashpër dhe i ashpër.

Së fundi, kalimi i vështirë në adoleshencë kur ndodh e pariparueshmja, por Konketa e vogël nuk i dorëzohet fatit tragjik, falë guximit dhe shpresës së palëkundur në të ardhmen, falë syve të saj që kanë mundur të shohin... përtej qiellit. blu!

NINO BELVEDERE

"Sprova filloi për mua. Ndoshta ishte një ditë e nxehtë, vera e vitit 1938 po fillonte, unë isha dy vjeç dhe tezja erdhi të më merrte. Në një çantë pëlhure ajo vendosi një bluzë dhe dy palë brekë, pastaj pa dijeni për gjithçka që lashë nga shtëpia. Isha aq i vogël sa nuk mund ta kuptoja se Via Crucis ime do të fillonte atë ditë."

Përtej qiellit blu

Kapitulli i parë - Shtëpia atërore

Tashmë është një gërmadhë e vjetër e pabanuar, e mbytur nga rrjetat e kockave dhe e kafshuar nga tenja, por shumë kohë më parë, në Novara, një qytet i shtrirë nën një fortesë madhështore në malet e Mesinës, në një rrugicë në lagjen Engia kishte një shtëpi pranë shatërvanit. Dera e hyrjes hapej në një shkallë të brendshme që të çonte në katin e parë ku kishte një dhomë të vogël me një dërrasë druri: ishte dhoma e gjumit. U ngjite lart dhe aty ishte kuzhina, nëse mund ta quash kështu. Në një cep kishte një pllakë guri mbi të cilën ishte ndezur zjarri dhe një trekëmbësh hekuri që përdorej për të mbajtur tenxheren me makarona. Përballë, varur në murin e zi si katran, një lopatë druri, dy sita,

një e vogël dhe një e madhe, furra për pjekjen e bukës, anash një sënduk gjysmë të kalbur, një tavolinë, dy "furrizi" dhe disa karrige të rrëmujshe. Më në fund ishte një dhomë, me një ballkon të vogël me pamje nga rrugica, ku kishte vetëm një krevat të vetëm. Ajo vrimë ishte mbretëria ku jetonte gjyshi i tij i ve në vitin 1934. Nën shkallë ishte krijuar një tualet prej guri me kapak druri. Duke qenë se nuk ka kanalizime, këto të fundit duhet të kenë shërbyer për të zbutur erën e keqe që lëshohet. Natyrisht, shtëpisë i mungonte uji i rrjedhshëm dhe drita, komoditete që as baronët nuk i kishin ato ditë. Krahas ishte një portë prej druri që të çonte në tra ku pulat u ulën mbi dru.

Në këtë cep, jashtë kësaj bote, nëna ime, e cila ishte rrobaqepëse, jetonte së bashku me gjyshin, dy vëllezërit dhe një motër, të gjithë më të mëdhenj se ajo, ishin martuar dhe jetonin gjithashtu në Novara. Nëna ime ishte bjonde, e hollë, shumë e dobët në trup, kishte tipare shumë delikate dhe ajo që vihej re në fytyrën e saj, e bardhë si qumështi, ishin dy sy të mëdhenj blu, pothuajse gjithmonë të frikësuar dhe të trishtuar. Ndoshta vdekja e papritur e nënës së saj, kur ajo ishte njëzet e katër vjeç, kishte qenë shkak i dobësisë së saj fizike dhe morale.

Pak vite pas vdekjes së gjyshes sime, nëna ime, falë ndërhyrjes së një kumbare, takoi princin e saj simpatik. Babai im i përkiste një familjeje fisnike nga Badiavecchia, i cili drejtonte një tavernë me një dyqan duhani dhe produkte ushqimore. Ishte një familje punëtorësh të palodhur dhe babai im ishte një burrë, me të gjitha llogaritë, shumë i pashëm, i gjatë, i errët, me vetëbesim dhe sipërmarrës. Ai jetonte në një fshat larg qytetit: në këmbë, me një ritëm të mirë, ai mbërriti për gjysmë ore. Babai i tij tërhoqte qymyr. Nëna ishte një grua dinamike, në mëngjes shkoi në Novara me mushkën për të blerë artikujt që furnizonte në dyqan: duhan, kripë dhe ushqime. Ai vishej gjithmonë elegante me një shall të

madh të zi në qafë, bleu edhe gazetën për të informuar klientët. Ishte i vetmi dyqan në katund dhe mirëqenia në atë shtëpi, megjithëse kishte tetë gojë për të ushqyer, nuk mungonte.

Vonë në mbrëmje ai do t'i ndihmonte në mënyrë të dukshme klientët e tij tashmë të çuditshëm - dhe portofolin e tij - duke e holluar verën me sode me ngjyrë. Duke qenë se fëmijët nuk e trashëgojnë gjithmonë punën e prindërve, babai im e kishte mësuar zanatin e këpucarit. Pas një fejese që zgjati disa muaj, babai dhe nëna ime, dikur të martuar, shkuan të bënë folenë e dashurisë në shtëpinë pranë shatërvanit në lagjen Engia. Pikërisht nëntë muaj më vonë mbërrita në këtë botë dhe, sipas një zakoni të shenjtë jugor, më vunë emrin e gjyshes sime nga babai, Concetta. Pavarësisht moshës sime të butë, kisha lëkurë të errët dhe të rrudhosur, gjithmonë qaja. Gjyshi, meqë nuk kishim djep, u detyrua të më tundte gjithë ditën në krahë, natën flija në shtratin e madh me babin dhe mamin. Nga të gjitha llogaritë isha shumë e shëmtuar dhe e padurueshme. Disa muaj më vonë, meqë puna ishte e pakët në vend, babai im vendosi të shkonte për të punuar në Sardenjë. Kur u nis për në ishullin tjetër, ai la nënën e tij me foshnjën që qante dhe një krijesë tjetër që shkëlmonte në bark.

Kur isha njëzet muajshe lindi motra ime Rosa. Emri ishte nga gjyshja e nënës. Ndryshe nga Concetta, Rosa - përsëri sipas mamasë sime - ishte e bukur, me një çehre të bardhë dhe rozë, flokë gështenjë që kornizonte një fytyrë harmonike të zbukuruar nga dy sy të bukur blu: një lule, si emri i saj! Aq sa kur nëna ime shkoi te shatërvani për të marrë ujë me Rozën në krahë, shoqet e pyetën se si ishte e mundur të lindnin dy vajza krejtësisht të ndryshme. - Chista cà, Rusina, sì ch'ievi billicchia, ma l'otra... - Kjo, Rosina, po ajo është e bukur, por tjetra... i thanë shoqet me grimasë. Ndërkohë në këtë situatë vazhdova të isha i shqetësuar,

sikur ndjeja parandjenjën e kalvarit tim, të cilin falë Zotit e durova, edhe pse jo me dorëheqje.

Për të treguar vazhdimin e historisë, fillimisht më duhet t'ju prezantoj me tezen time Antonia, me pak fjalë, zì 'Ntuoia. Ajo ishte motra e madhe e nënës sime, midis të dyjave kishte shtatëmbëdhjetë vjet diferencë. Ajo ishte një grua e shkurtër, e shëndoshë, me flokë të pista që i binin mbi sy. Fytyra e tij e lënë pas dore dukej më e vjetër se sa ishte në të vërtetë dhe kishte kaq shumë poshtërim në shikimin e tij bosh. Në moshën njëzet vjeçare, në atë kohë martese, ajo u martua me një kushëri të saj të parë, i cili sapo ishte kthyer nga puna në tunelin e Sempiones, i cili ishte i ve dhe kishte një djalë tre vjeç. Ky burrë, xhaxhai im Michele, zì Micheri, ishte një burrë i shkurtër dhe dukej si një kopje plebejane e mbretit Vittorio Emanuele III, ai jetonte në një shtëpi që kishte në pronësi në një rrugë të qytetit e cila ishte shumë karakteristike për shkallët gati dy metra të gjera.. Ishte një shtëpi e bukur. Në katin e parë ishte dyqani i marangozit me një banak të madh qendror me një vese, dy dollapë muri ku mbante rrëqethje, dalta, gjilpëra, gryka dhe goma, një torno për rumbullakimin e këmbëve të tavolinave që ndërtoi, një për mprehjen e avionëve dhe tehe, një sobë me dru me një tenxhere për të lëngëzuar ngjitësin, dërrasat e grumbulluara kudo, disa sharra të ngjitura në mur, disa bukuri fati si patkonjtë, brirët e dhive dhe lëkurat e breshkave, me pak fjalë, një nga ato vende që nga tani ato i përkasin vetëm botës së kujtimeve.

Një shkallë druri të çonte në katin e parë, ku kishte dy dhoma të bollshme me pllaka qeramike, një luks në ato kohëra, një bufe nga daja, një divan, një tavolinë dhe disa karrige të endura me rafie, një lloj litari perimesh. Nga ballkoni me pamje nga rruga në mes të gushtit, kur procesioni i Zonjës u ngjit drejt Abbey, ishte e mundur të prekej me dorë kokën e kurorëzuar të Madonës.

Megjithatë, nga kati i dytë, mund të shihje Rocca Salvatesta-n dhe përballë, përmes një çarjeje midis shtëpive, mund të admiroje peizazhin e mrekullueshëm të maleve që shtriheshin ngadalë përtej, përtej qiellit blu, derisa arrite në det, ku, veçanërisht në ditët e freskëta të pranverës, kur nuk kishte mjegull, mund të shihje Vulcano në horizont dhe më pas një ishull shumë i madh, një pamje tjetër natyrore: ed kartolinë.

Një shkallë tjetër ngjitej në katin e parë, ku ndodhej kuzhina dhe dhoma e gjumit, e para ishte shumë e gjerë dhe e pajisur me furrë me dru për bukë dhe sobë me qymyr gize për gatim. Ishte padyshim një shtëpi e bukur, përveç shqetësimit të kuzhinës pa lavaman me kullues për të bërë punët më thelbësore të shtëpisë. Në ato ditë, disa komoditete ishin ende të paimagjinueshme. Në fakt, uji merrej nga shatërvani publik në një quart zinku dhe më pas u çua në katin e dytë ku u derdh në një legen të madh terrakote për larjen e enëve. Duke qenë se nuk kishte kullim nga lavamani, uji nga legeni u kthye në katin përdhes dhe u hodh në tualet. Për një grua ishte një punë shumë e lodhshme. Gjendja servile dhe poshtëruese, në kufirin e çdo rezistence njerëzore, arriti kulmin në kohën e darkës, kur teze Antonia, nga respekti për të shoqin, duhej të hante nga e njëjta pjatë ku ai kishte ngrënë më parë, dhe mbase i biri e përsëriti e njëjta gjë, por unë nuk kam një kujtim të caktuar për këtë.

Xha Michele ishte një njeri i zyrtë dhe i ndyrë sa punëtor aq edhe budalla, në vend të zemrës kishte një çekiç ranor. Në sytë e tij nuk kam parë kurrë një fije butësie apo dhembshurie ndaj të tjerëve. Ajo e ndau tezen në shtëpi për t'u kujdesur për djalin e saj, ajo duhej të përgatiste ushqim, të ishte shërbëtore e tij dhe të thoshte gjithmonë po, po, po. Ai nuk mund të shikonte as në ballkon përndryshe do të kishte telashe, ndërsa pothuajse çdo mbrëmje pas punës shkonte në tavernë me miqtë e tij për të pirë.

Ai vinte në shtëpi i lëkundur, i zhytur në djersë dhe me një frymë të qelbur që ishte e pamundur të ishte përreth. Në vend të kësaj tezja ime, pranë dritës së vajit, e priti deri vonë natën pa ngrënë. Kur mbreti i vogël kthehej - shpesh nuk kishte forcë as të ngjiste shkallët - i rraskapitur, e braktisi veten në tavolinën e punës me pluhur dhe qëndroi aty gjithë natën për t'u esëlluar. Pavarësisht gjithçkaje, halla Antonia e mbuloi me një pallto dhe me dashuri u ul pranë tij për ta vëzhguar deri në mëngjes. Kështu kaluan vitet dhe në këmbim të një përkushtimi të tillë, ajo nuk mund të shkonte as të vizitonte të afërmit e saj për të shmangur skenat. Ai, xheloz, i vockël dhe mendjemprehtë, shkoi t'i blinte asaj fije mallkimi, krehër, kapëse flokësh e gjëra të tjera, për ta penguar të dilte nga shtëpia. Kur ishin të ftuar në një ceremoni dasme, xhaxhai Michele nuk u kthye në shtëpi deri në momentin e fundit dhe teze Antonia nuk mundi të shkonte vetëm derisa të afërmit arritën të kapnin të shoqin. Herë pas here arrinin ta bindnin, herë të tjera ai arrinte në kohë por më pas, në mes të festës, ai zhdukej dhe halla Antonia, e zhgënjyer dhe e pakënaqur, kthehej në shtëpi gjithë mogia mogia. Me kalimin e kohës ajo grumbulloi hidhërim dhe trishtim, në pamundësi për t'ia shfryer askujt sepse ishte e izoluar, ajo u bë pre e dhimbjeve të tmerrshme të kokës dhe dhëmbëve që e torturuan për javë të tëra.

Një ditë një fqinj, aq i mirë dhe i devotshëm, thirri zio Michele-n dhe e qortoi për të gjitha keqtrajtimet që bëri të vuante gruaja e tij: - Duhet të kesh turp - i bërtiti - duke e bërë një grua të tillë të vuajë... Antonia duhet të marrë pak ajër, nuk ke pse ta ndash në shtëpi, duhet të dalë, të shkojë në meshë, të shkojë në meshë si të gjithë të krishterët e saj. Mbi të gjitha ajo ka nevojë të ecë, vetëm kështu do t'i largohet dhimbja e kokës...- pushoi shkurt fqinji, pastaj vazhdoi duke thënë: - më pak se një orë nga këtu, duke ecur në një shteg mushkë, kemi një tokë dhe një shtëpi

shumë modeste me një kuzhinë nën çati dhe një dhomë tjetër mjaft të lagësht që mund të përdoret si dhomë gjumi në verë. Në këtë tokë ka bimë lajthie, fiku, mandarinash, medlarësh, rrushi, zizole, mollë, dardha, ullinj, me pak fjalë çdo gjë e mirë.

Siç e dini, pas vdekjes së vëllait, unë duhet të kujdesem për tezen time dhe nuk mund të kujdesem më për fshatin, ndaj mendova ta shes. Pse nuk e bleni? Kështu gruaja juaj do të mund të merrte ajër të pastër... Xha Michele fillimisht hezitoi, por më pas shkoi ta vizitonte dhe madje u bind ta blinte. Në një kohë të shkurtër kontrata u lidh dhe prona u bë e tij. Kështu, imituesi i Vittorio Emanuele III, gjithnjë e më mendjemprehtë dhe tradhtar, i propozoi hallës Antonia: - do të mësosh të mbledhësh fiq dhe t'i thash. Kur të duhet të lani rrobat, do të zbrisni në lumë dhe do të merrni ujin që ju nevojitet për të pirë dhe për të gatuar duke hapur një vrimë në rërë për ta pastruar atë. Mund të tërhiqemi për të jetuar në fshat: Unë do të punoj si një marangoz për familjet që jetojnë në fshatrat e afërta të San Basilio, Vallancazza, Badiavecchia dhe Piano Vigna. Do të jetë e pakëndshme në dimër kur lumi fryhet nga uji, por unë do ta kapërcej këtë pengesë. Nga ana tjetër, ju do të mund të shijoni fshatin. Me vështrimin e ulur, edhe një herë teto Antonia bëri ashtu siç e urdhëruan: - Cuomu tu voi, eu fazzu. - Si të duash, do ta bëj, iu përgjigj i gjori i bindur.

Kapitulli i dytë - Jashtë kësaj bote

Në fillim të pranverës së vitit 1936, gruaja e varfër dhe xhaxhai Micheri u shpërngulën në Castrangia, në fshat, pranë shtratit të përroit. Në fshatrat e ndryshme të Badiavecchia, San Basilio dhe Vallancazza u përhap fjalë se në çdo rast ai ishte i disponueshëm dhe njerëzit e thërrisnin për këtë punë. Në atë kohë ekzistonte zakoni, edhe pse sot mund të duket i çuditshëm, që kur kishin nevojë për një tavolinë, një dritare, një derë ose një gardërobë, thërrisnin marangozin dhe e prisnin në shtëpinë e tyre: i improvizonin një tavolinë pune dhe i siguronin drutë e nevojshëm. Xha Michele solli veglat dhe qëndroi në vend deri sa mbaroi puna.

E thirrën për të prerë një pemë dhe e lanë të thahej për nja dy vjet. Trungu i pemës u montua më pas në një mur. Marangozi e mbante sharrën nga lart dhe një ndihmës poshtë: "Serra serra mastro dascio che dumè fagimmo a cascia" (Pa pa o mjeshtër i madh që nesër do të bëjmë gjoksin).

Trungu i pemës ishte montuar në një mur. Me një sharrë të madhe morën tavolinat dhe me to ndërtuan dritare, krevate, garderoba. Për të bërë këtë punë, ai u ngrit në 4 dhe u nis me çantën e tij dhe hekurat. Kur arriti në shtëpinë e tij, klientët i

ofruan qumësht të sapomjelur me qepë dhe një copë bukë. Në mesditë, një pjatë makarona dhe një copë djathë. Në muzg ai pushoi së punuari dhe i dhanë bukë shtëpie si paradhënien e parë para se të paguante faturën të dielën në Novara.

Kaluan disa vite dhe djali i tij, Turillu, ishte rritur dhe e kishte kuptuar vetë se ai nuk kishte ndërmend, për asgjë në botë, ta kalonte pjesën tjetër të jetës i izoluar në fshat. Ai kishte mësuar zanatin e të atit, por donte të specializohej dhe të bëhej kabinet. Ai arriti të bindë të atin që ta dërgonte në një qytet ku ekzistonte mundësia për të mësuar atë art. Ai u shpërngul në Katania dhe pas dy vjetësh praktike u bë shumë i mirë, u ndje i gatshëm ta bënte atë punë dhe duke qenë se tani ishte nëntëmbëdhjetë vjeç, mendoi se kishte ardhur koha që ai të krijonte familjen e tij. Ai kishte vite që njihte vajzën e një bariu dhe vendosi të martohej, por ishte kundër dëshirës së Zi Micherit, i cili do të kishte dashur që djali i tij të martohej me një grua të kastës së tij. Në ato ditë, e pabesueshme, por ishte kështu: për një mjeshtër të martohet me vajzën e një bariu ishte një shkak i madh çnderimi. Një konflikt i madh lindi papritmas mes babait dhe djalit, i cili e shtyu Turillun të shkëputej përfundimisht nga babai dhe njerka. Me familjen e tij të re ai u largua nga vendi dhe u transferua në Como ku fitoi shumë pasuri me punën e tij.

Xhaxhallarët nuk kishin fëmijë, ndaj, me largimin e Turillut, ata mbetën përgjithmonë vetëm. Ajo që vuajti më shumë nga ky izolim ishte teze Antonia e cila kaloi gjithë ditën duke biseduar me zogjtë, mizat dhe mushkonjat që gumëzhnin rreth saj. Në atë shpellë të fshatit nuk pati mundësi të fliste me askënd. Vetëm me rastin e festave të rëndësishme si Krishtlindjet, Pashkët apo festën e Madonna Assunta në mes të gushtit, ai pati mundësinë të shkonte në fshat për të vizituar nënën time. Gjatë njërës prej këtyre vizitave, pasi u ankua për një kohë të gjatë për gjendjen e

saj, ajo i propozoi motrës së saj: - Tereza e dashur, vura re se me dy vajza të vogla ke shumë probleme, ma beso Concettën që të jesh më i lirë. kushtojuni të voglit. Do ta çoj në fshat ku ajri është më i këndshëm dhe do t'i bëj mirë - Mamaja ime fillimisht ishte e pasigurt, por më pas, si gjithmonë, duke pasur parasysh natyrën e saj lehtësisht të kushtëzuar, pas këmbënguljes urgjente të motrës ajo pranoi.

Për mua filloi kalvari. Ndoshta ishte një ditë e nxehtë, vera e vitit 1938 po fillonte, unë isha dy vjeç dhe tezja erdhi të më merrte. Në një çantë pëlhere ajo vendosi një bluzë, dy palë brekë dhe e pavetëdijshme për gjithçka që lashë nga shtëpia. Isha aq i vogël sa nuk mund ta kuptoja se Via Crucis ime do të fillonte atë ditë. Ecëm nëpër shtegun e mushkës derisa pas gjysmë ore a ndoshta më shumë mbërritëm në këtë vend të vetmuar me emrin jo fort qetësues Castrangia (Cassandra!) si për të paralajmëruar fatkeqësi, me pak fjalë, emri ishte tashmë një program i tërë, madje. nëse nuk mund ta kuptoja në atë kohë. Burri fillimisht më priste, halla herë pas here më blinte ëmbëlsira për të fituar simpatinë time dhe kur më shoqëronte në Novara për të vizituar nënën time ajo gjithmonë këmbëngulte që nuk duhej të shkoja në shtëpi, por ishte më mirë të rritesha me të. ishte vetëm dhe se ajo do të ishte nëna ime. Nuk mund të bëja gjë tjetër veçse të bindesha.

Ndërkohë babai u kthye nga Sardenja, qëndroi vetëm një javë, aq sa mamaja mbeti shtatzënë dhe u largua përsëri. Ishim në vitin 1939 dhe vitin tjetër lindi Antonieta. E mbaj mend ende megjullt se tezja Antonia më çoi në Novara për të parë nënën time dhe pashë motrën time për herë të parë. Doja të rrija në shtëpi për të përkëdhelur Antonietën e vogël, por tezja ime, gjithnjë e më shumë në kontroll të jetës sime, e ashpër si ushtare, më tha: - Turnemmu a casa, ti fazzu eu 'na bella causitta

- (Le të shkojmë në shtëpi, Unë do të kujdesem për ju një kukull e bukur).

Kur mbërritëm në hovë, ai më vuri në krahë një leckë "causitta" me sy të kuq e të lye tmerrësisht. u tremba. Ishte një periudhë që gjithmonë qaja sepse doja të kthehesha në Novara te gjyshi dhe nëna ime, por nuk kishte si ta bindte Zi Antoninë: zemra e saj ishte e ngurtësuar dhe e shurdhër për çdo ankesë time. Në tre vitet e para kaluam shumë kohë në shtëpinë e fshatit në Castrangia, ku nuk kishte një shpirt të gjallë, vetëm rrallë shihnim pushues nëpër shtëpitë e shpërndara përreth.

Të dielave shkonim në fshat dhe shkoja të vizitoja nënën time, motrat e mia të vogla dhe gjyshin nga nëna. Gjyshi ishte një burrë i këndshëm me mustaqe. Ai mbante me vete një kuti me nuhatje të cilën herë pas here e nuhaste. Në dimër më merrte nën petkun dhe më çonte në shesh për të blerë ëmbëlsira dhe për të shijuar verën në tavernën "Sciancaditta" sipër spitalit. Në mbrëmje u kthyem në Castrangia.

Disa mbrëmje xhaxhai im shkonte për të bërë prova me grupin, ku i binte trombonit, më pas ndalonte të pinte në han dhe kthehej në fshat i ndezur. 500 metra nga Castrangia ai filloi të thërrasë "Concettina, 'ntoia...". Ndërkohë teza në shtëpi kishte përgatitur tenxheren prej balte për të ngrohur ujin në trekëmbësh. Në gjysmë të rrugës së gatimit, i hodhën një lugë me ujë të vluar, ndoshta për të hedhur verën. Në një tigan hekuri, teza ime përgatiti qepën me domatet për t'i shijuar makaronat. Qepa ishte e pjekur pak dhe më bëri të vjella. "Hani, ndryshe marr rripin dhe ju jap trupat...".

Në ato ditë, një grua me origjinë veneciane ishte mamia e San Basilios. Kur lumi mbushej plot në dimër, xhaxhai Michele e mbante mbi supe (një ciancalea) për blerje në farmacinë në

Novara. Ndalonte në shtëpi dhe thoshte "Antonia, jepi një shall se është ftohtë". E mjera halla, nuk e di a e kuptoi se ishte e dashura e Mishelit.

Tani isha pesë vjeç, i izoluar në fshat, pa folur me askënd isha bërë si një kafshë e egër. Më vinte turp nga të gjithë. Kur shkuam në Novara u fsheha sepse kisha frikë nga njerëzit. Fqinjët e kuptuan këtë transformim dhe kështu i këshilluan dajat e mi të më dërgonin në kopsht. Për fat xhaxhallarët u bindën. Kështu një mëngjes teza ime dërgoi xhaxhain tim Michele të më blinte një biskotë dhe ta fuste në shportën e bardhë të kashtës që më kishte dhënë gjyshja nga babai. Bashkë me biskotën ka vënë një vezë të freskët. Më shoqëroi në kopshtin që ndodhet pranë abacisë së fshatit. Kur murgesha hapi derën për të më mirëpritur, fillova të bërtas. I pushtuar nga frika, hodha koshin në dysheme, veza u thye dhe shkoi të ndotte dyshemenë kudo. Halla më ndëshkoi duke më goditur fort dhe më çoi në shtëpi. Kështu që dita ime e parë e kopshtit u bë edhe e fundit.

Ndodhte qysh në moshën 4-vjeçare që daja të thoshte: "Concettina, shko në Novara të më marrësh një carmieri (qetësues) për dhimbjen e kokës". Vrapova nëpër shtegun e mushkës si një ferret, kalova në lagjen e Grekos, ndonjëherë ndaloja te shatërvani për të shuar etjen dhe mbërrija në farmacinë "du Surcittu". Ai, farmacisti, i habitur, u tha shokëve se për pak kohë po shkoja dhe kthehesha nga Novara si rrufeja. Në moshën pesë vjeçare më çuan në Barcelonë te të afërmit e largët. Aty pashë dhe dëgjova për herë të parë habinë time... radion! Shkuam edhe në një dyqan për të blerë një copë leckë në ngjyrë bizele. Ndihmësi i shitjes propozoi: - Blini gjithashtu kapelën dhe shallin e bardhë -. Në fund ata u bindën dhe shitësja na dha falas dy mbetje të satenit blu me shkëlqim dhe blu të hapur. Të nesërmen ia çuam pëlkurat nënës sime, e cila i bëri

rrobat për pak ditë. Të dielën u ndjeva si vajzat e markezëve dhe baronëve të Novarës.

Në dimrin e vitit 1941, në mes të luftës, babai im, pasi mbaroi punën në Sardenjë, vendosi me një shok të tij të kërkonte pasurinë në një qytet verior dhe të jetonte duke u marrë me punën e vjetër si këpucar. Në ajër ishte ndjesia se nëna ime donte të bashkohej me babain tim dhe mua më shqetësoi kjo, saqë një ditë u futa nën shtratin e tij, u zhvesha dhe vura re dy kokrrat e orizit të thithkave të ardhshme me kore sepse tezja ime nuk më lau kurrë. I hoqa me dhunë. Mbaj mend që pashë gjak sepse kisha lënduar veten. Vështa këmishën e kanavacës që duhej ditë e natë, pastaj fustanin dhe askush nuk e vuri re.

Para se të largohej, nëna u përpoq të largohej me rregull nga shtëpia e gjyshit dhe i gjori mbeti vetëm. Mendoj të fuste dritën elektrike, në ato ditë prerogativë e zotërve. Më parë, "u lusu" përdorej për naftë. Xha Michele u mërzi: disa ditë më vonë thirri me radhë elektrikistin dhe e vendosi edhe atë dritën në shtëpinë e tij, kështu që kur shkova në fshat edhe unë shijova pak dritë në shkallët e pjerrëta prej druri. Kur më duhej të shkoja në tualet (një latrea), në thelb një vrimë e thjeshtë që ishte në katin përdhes pas laboratorit të tij, arkivole ishin gjithmonë të grumbulluara pranë, të cilat daja im i ndërtoi për të qenë gati në rast të kërkesës.

Mëngjesin e 1 marsit 1942, i veshur me saten blu me mëngë blu të çelët, së bashku me dajën dhe gjyshin tim Tore, shoqërova nënën dhe motrat e vogla në Piazza di San Sebastiano me postë, domethënë po, me autobus, i cili do t'i çonte në stacionin hekurudhor Vigliatore. Motra e saj 4-vjeçare Rosa nuk donte të ngjitej dhe për të bindur dajën i tha: - nëse nuk ngjitesh, do të jesh ietto du pidti - (do të të jap dy pordha).

Unë, më i madhi, i ndikuar nga tezja, nuk u largova dhe

qëndrova në Novara. Nuk mund të ndaloja së qari. Unë kërkoja ngushëllim në krahët e gjyshit tim. Edhe ai mbeti vetëm dhe atë ditë qëndrova me të për t'i bërë shoqëri. Pas rreth njëzet ditësh erdhi letra e parë e nënës, e cila tregonte për suksesin e udhëtimit. Babi e kishte lënë të gjente një apartament komod me ujë në shtëpi dhe një sobë me gaz, një risi për të. Në vazhdim të rrëfimit, të nesërmen e mbërritjes ajo kishte thirrur në shtëpi një parukiere për t'i bërë një prerje flokësh në modë. Në fshat pothuajse të gjitha gratë i mbanin flokët e gjata me tup. Me pak fjalë, nëna ime ishte e lumtur dhe e kënaqur për herë të parë në jetën e saj. Në fund të tregimit ai më rekomandoi te tezes sime. Ai sigurisht nuk e imagjinonte vuajtjen time në Castrangia.

Një ditë pasi u nisëm, teze Antonia më mori përsëri në fshat dhe i tha të shoqit të më blinte librin e klasës së parë për të më mësuar se si të shkruaja dhe të mund të vija në klasën e dytë në vend të klasës së parë në tetor. I gjori unë: Nuk mund të luaja më, por duhej të kaloja kohën duke shkruar shufra dhe numra. Nga Castrangia herë pas here mësuesja kalonte pranë duke u kthyer nga San Basilio ku jepte mësim. Ajo quhej Maria, ishte vajza e një kapiteni që njihte tezja e saj. Ai i ofroi asaj një gotë ujë. Ndërkohë i tregova fletoren dhe ajo më dha një përkëdhelje. Nga çanta ka nxjerrë një laps të kuq dhe ka shkruar "brava". Çfarë gëzimi, çfarë lumturie të më shohë të lavdëruar, diçka e jashtëzakonshme për mua. Bëhesha më melankolike çdo ditë, i luta të më çonin te dajat dhe gjyshërit e mi, por tezja thoshte se nuk ishte e nevojshme.

Ajo kishte frikë se mund t'u tregoja atyre se si më trajtuan dhe si ushqehesha. Në të vërtetë, ushqimi nuk mjaftonte për një vajzë të vogël që duhej të rritej dhe të zhvillohej: në mëngjes më dhanë një copë bukë të fortë me djathë, në mesditë një sallatë domate dhe dy ullinj. Në mbrëmje, kur i shoqi ishte atje, halla Antonia

gatuante disa makarona me një salcë të improvizuar të bërë me qepë të papërpunuara. Dhe nëse nuk e haja, rrezikoja të rrahja. Për të ndryshuar disa mbrëmje ai gatuan makarona dhe fasule ose një lloj polente të butë. Vetëm në Krishtlindje, Vitin e Ri, Karnavalet dhe Pashkët vrisnin një pulë ose një lepur. Në janar vranë një derr nga i cili bënëin sallam pikant dhe sallo, por duhej t'i konsumoje me pikatore përndryshe nuk do të mjaftonin për gjithë vitin. Herë pas here, të dielave xhaxhai im blinte pallap të pistë që vetëm duke e menduar, edhe tani, më bënë të neveritem, ose zorrët mbështilleshin në një degë majdanozi, stigliole, të cilat më pas skuqeshin. Ishin të gjitha ushqime të lira sepse, sipas tyre, nuk duhet të bëhesh shpërdorues si gjyshërit dhe më përsërisnin vazhdimisht: - E shikon, kanë gjithmonë tepsi me salsiçe dhe peshk stok, hanë e pinë. Duhet të qëndroni larg atyre njerëzve - thanë ata -. Xhaxhallarët e mi kishin frikë se të afërmit e tjerë do të më bindnin të insistoja të bashkohesha me nënën dhe babanë tim në kontinent. Ata punuan aq shumë për të më bërë t'i urrej, sa ndonjëherë, duke i takuar, i vendosja duart në sy për të mos i parë.

Kishte ardhur shtatori dhe më duhej të bëja provimet pranuese për klasën e dytë. Dajat më çuan në fshat, u konsultuan me portierin që të më ruanin, me mësuesin që do të kisha në klasën e dytë dhe me mësuesin e bordit të provimit. Të gjithë sollën dhurata me vezë për të siguruar promovimin tim. Nuk kisha pasur kurrë kontakt me ata njerëz, klasa kishte disa tavolina druri dyvendëshe me bojëra. Me mua ishin edhe vajza të tjera që po bënëin provimet korrigjuese. Më bënë të zgjidh mbledhjen dhe zbritjen në dërrasën e zezë. Si bojërat ashtu edhe dërrasa e zezë ishin krejtësisht të reja për mua. Dridhesha si gjethe nga frika dhe sikleti, nuk dija t'i zgjidhja operacionet, sepse teto Antonia më kishte mësuar vetëm të shkruaja numrat nga një deri në dhjetë.

Më pas më kërkuan të shkruaj një fjali, me pak mendim në fletore, por nuk dija nga të filloja. Kur ato telashe mbaruan, portieri më çoi në shtëpi. Tezja e saj e pyeti se si kishte shkuar testi dhe portierja u përgjigj se nuk kishte shkuar shumë mirë, por se gjykimi përfundimtar u takonte mësuesve.

Çuditërisht, rezultati ishte pozitiv dhe më pranuan në klasën e dytë: isha gati të shkoja në shkollë, por u shfaq problemi me përparësen. Xha Michele kishte shkuar në dyqan një ditë më parë dhe kishte blerë një mbetje prej pëlhure të zezë. Teto Antonia më bëri një uniformë brenda një dite. Duheshin më shumë para për të blerë çantën. Xhaxhallarët e mi kishin para, por kishin një fiksim për të kursyer, kështu që ai, koprraci, e mori në dorë dhe më bëri një çantë kompensatë me kapëse dritareje. Nuk më blenë as stilolaps. Xhaxhai i tij e ndërtoi një nga një copë druri të hollë me një gisht të ngjitur në njërin skaj. Dy fletoret dhe lapsi nuk mund t'i zëvendësonin dhe duhej t'i blinin me dhunë. Më 1 tetor të atij viti 1942, tezja ime më shoqëroi në shkollë. Fillimisht ajo kishte shkuar në podestà për të kërkuar një certifikatë lindjeje, të cilën shkolla e kërkonte sepse unë isha jashtë klasës. Mësuesja ishte plot dashamirësi dhe më priti me simpati, por kisha frikë prej saj ndoshta sepse në vend të krahut të djathtë ajo kishte një protezë gome për shkak të një aksidenti që ndodhi në fëmijëri në fabrikën e makaronave të babait të saj. Më caktuan një vend në stolat e para. Shokët e mi të rinj, të cilët nuk më kishin parë një vit më parë, u intriguan nga prania ime dhe mërmëritën me njëri-tjetrin: - Ma cù ievi a është ky shkak sicca-sicca? - (Kush është kjo vogëlushe e hollë e dobët?). Isha shumë i frikësuar dhe i turpëruar, nuk mund ta hapja gojën dhe nuk iu përgjigja as pyetjeve që mësuesja më bëri me dashuri.

Unë isha një fëmijë i egër dhe nuk kisha guxim të kërkoja të dilja për të urinuar dhe një herë u urinova vetë. Kështu që kur u

ktheva në shtëpi tezja ime më rrahu sepse duhej të më lante fustanin, i cili në çdo rast nuk do të thahej në kohë për të nesërmen. Ditët kalonin dhe çdo herë ndodhte e njëjta gjë. Kur mësuesja e mori vesh në mes të ditës, më dërgoi në tualet, por ndonjëherë e harronte dhe unë e bëja përsëri. Shokët më injoruan dhe më shmangën sikur të isha i plagosur dhe as që u përpoqën të miqësoheshin me mua.

Ata njiheshin sepse u takuan në fshat, ndërsa mua më duhej të ecja gati një orë për të arritur në shtëpinë e fshatit dhe për këtë arsye nuk pata asnjë rast të miqësohesha me ta. Dajat vinin në fshat vetëm të dielave për të takuar miqtë dhe për të kaluar disa orë të lumtura me ta para një shishe vere. Por në shumicën e rasteve tezja qëndronte në shtëpi për të marrë urdhra pune për burrin e saj. Në moshën gjashtë vjeçare ecja në rrugën e gjatë të mushkës përpjetë. Në gjysmë të rrugës ndalova për të marrë një tufë manushaqesh të rrethuara me gjethe për t'ia ofruar mësueses.

Arrita në shkollë i rraskapitur. Pas mesditës kthehesha në fshat i shoqëruar nga cicërimat shurdhuese të cikadave dhe një dielli përvëlues, pa takuar kurrë një shpirt të gjallë.

E mbylla veten në atë holl dhe mbeta vetëm për të fantazuar për veten në atë atmosferë të paqëndrueshme me tezen time që ishte gjithnjë e më e rreptë ndaj meje. Xhaxhai, pas punës, shkonte pothuajse gjithmonë në tavernë dhe vinte natën vonë në shtëpi, gjithmonë i dehur. Ndonjëherë, më i ngathët se zakonisht, ai humbiste dhe nuk kthehej në shtëpi. Halla e tij dhe disa fqinjë shkuan ta kërkonin në mes të natës përgjatë përroit nën dritën e fenerëve. Kur e gjetën të rrëzuar në tokë, e bindën të shkonte në shtëpi.

Ndërkohë, në shkollë nuk mund të bëja asgjë të mirë. Në fund të tremujorit të parë mësuesi shpërndau dëftesat, më pas me

shenjat e fascave dhe për fat të keq me të gjitha lëndët të pamjaftueshme: raporti im ishte më i varfëri në klasë. Për të inkurajuar tezen time i thashë se edhe raportet e tjera ishin si të miat dhe tezja gati e mori karremin. Kështu, ditë pas dite, inkurajoja veten dhe në klasë përpiqesha të miqësohesha me disa shokë të klasës. Doja t'i afrohesha, por ata më përjashtuan nga bisedat e tyre, ndoshta sepse në sytë e tyre isha një fshatar i varfër.

Kapitulli i tretë - Lojëra në rërë

Në vitet e kaluara në vetmi në Castrangia, koha nuk kaloi kurrë, sepse e vetmja gjë që mund të bënte ishte të dëgjonte cicërimat e zogjve gjatë gjithë ditës dhe në verë cicërimat shurdhuese të cikadave, kur siroku hynte nga deti përgjatë rrugës zigzage. të përroit dhe i vuri flakën luginës. Kafshët e fshatit ishin miqtë e mi. Kështu që e kalova kohën duke ëndërruar me sy të hapur. Unë bëra një botë timen duke u nisur nga figurat që më shfaqeshin në sfondin e qiellit ose midis degëve të pemëve: kafshë të egra që flisnin, kalorës që i rreshtova buzë Rocca Salvatesta dhe më pas me magjinë time. fuqitë i bëra të bien, i shikoja të asgjësuar nga frika. Pastaj e shndërrova Shkëmbin në një dragua që u shkëput papritur nga mali dhe fluturimi lart mbolli tmerr në të gjithë fshatin. I transformova retë, të cilat u bënë varka fluturuese dhe udhëtova në qiell duke menduar të shkoja përtej detit të largët, ku më prisnin nëna dhe motrat. Gaforret që dolën nga uji i përroit dhe u frynë për t'u shndërruar në kafshë gjigante që madje shkulën bimët ndërsa përparonin në përrua.

Ndonjëherë kujtoja fytyrën e pakëndshme të tezes sime

Antonia. Ajo nuk më donte, nuk më donte dhe unë e urreja: nëna ime më kishte besuar motrës së saj, por edhe më kishte premtuar se një ditë do të vinte të më merrte: prandaj ngjitesha shpesh në pemë. skanova horizontin, duke shpresuar që ta shihnte të mbërrinte mbi kurrizin e një kali të bardhë me babanë tim. Në fshatrat e afërta të San Basilio dhe Vallancazza burrat ishin larguar të gjithë. Mbetën vetëm gra, fëmijë dhe disa të moshuar. Ishin fshatra të heshtur që jeta mezi i prekte. Koha kishte ndalur dhe njerëzit besonin se gjithçka do të ndryshonte, se një ditë, kur të mbaronte lufta, qytetërimi do të bënte hyrjen e tij triumfuese në atë tufë shtëpish të shpërndara, të vdekura, të rrënuara. Do të kisha dashur të kisha miq, të dija që nuk isha vetëm dhe e braktisur, të isha në gjendje të mbrohesha, të dija se mund të strehohesha në këtë apo atë shtëpi. Nuk kisha të drejtë as të thoja se isha pa familje, se prindërit e mi ishin larg në anën e kundërt të detit, përtej asaj blu të pafund, që mes meje dhe tyre ishte si një mal i lartë dhe i pakalueshëm. Në vend të kësaj, unë u detyrova të jetoja me tezen time që më keqtrajtoi. Kur e mendova dhe e pashë të shfaqej, ajo më mërziti me atë zë të ashpër e brutal. Një zë i bërë për të bërtitur, për të bërtitur, për të fyer dhe për të kundërshtuar.

Edhe kafshët kishin frikë nga zëri i tij. Vetëm me të shoqin e uli kreshtën dhe volumi i zërit i ndryshoi tërësisht, duke u shndërruar në blegërimë deleje. Tezja ime mendoi se një vajzë e vogël nuk mund të kuptonte se çfarë po ndodhte rreth saj. Jo vetëm kuptova gjithçka, por, për më tepër, nuk qëndrova as i heshtur, as pasiv. Ishte një luftë e vazhdueshme. Një luftë e pafund dhe rraskapitëse. Herë pas here mendoja për të ardhmen: ajo ishte e moshuar dhe e pafuqishme, unë isha e re dhe e fortë, por pavarësisht gjithçkaje nuk do ta kisha trajtuar keq, nuk ishte pjesë e natyrës sime.

Nganjëherë i afrohesha lumit ku gjeja njerëz që shkonin për të larë rrobat, për të bërë liscia, domethënë lanin çarçafët dhe batanijet, duke njomur në fillim gjithçka në hi. Ose kur pas periudhës së qethjes vinin për të larë leshin e deleve dhe e thanin në diell për ta zbardhur dhe pastaj e përdornin për të mbushur dyshekët e krevatit. Shkova të mblidhja thekonet që kishin mbetur mes gurëve të bregut dhe me to veshja kukullën time prej lecke. Kur nuk dija çfarë të bëja, nisa të ngrija gurët në breg të përroit në kërkim të karkalecave, me mjeshtëri i lidha me gishtat mbi kokë, që të mos më shtrëngonin gishtat me kthetra.. I çova në shtëpi dhe në mbrëmje kur tezja ndezi zjarrin i pjeqa dhe i hëngra: për mua ishte një darkë e veçantë. Ndonjëherë në vend të gaforreve, sapo ngrihej guri, bretkosat e vogla të tmerruara hidheshin lart, me një kërcim vertikal, duke më bërë të kërcëja nga frika. Mendova se ata ishin shokët e mi të lojës dhe ndonjëherë më vinte keq që duhej t'i lija vetëm në errësirë për tërë natën. Kur më duhej të shkoja në shtëpi në mbrëmje, thirra me zë të lartë xha Michele, duke përfituar nga jehona që u krijua në luginë. Ndonjëherë në verë, kur ishte familja Scardino që jetonte në një shtëpi më lart në luginë, unë i vizitoja ata. Kam luajtur me Mimma që ishte më e vogla nga vëllezërit.

Pippo dikur ndërtonte karrige dhe tavolina për kukullat. Sa bukur ishte të kalonim disa orë së bashku. Në mëngjes më thirrën kur shkuan në anën tjetër të lumit për të marrë qumësht. E kishin kovën për të mbushur, "Concettina" u kënaq duke e parë të mjelur. Zonja e lopëve, Micca a Cappellea, mëshiroi dhe më ofroi gjysmë gote. Në shtëpinë e tezes sime e shihnim qumështin dy herë në vit: kur bënte biskotat dhe në Pashkë kur përgatitte pëllumbat me vezën e unazës me ngjyrë. Kur qumështi vloi, e skremova deri në fund. Në dhomën e shtëpisë së fshatit ishte shtrati i dajave, nëse mund të quhej krevat, me dërrasat e

vendosura në dy trekë hekuri me një dyshek kashte, që nga ai i kalit që kishin lënë në Novara. Më duhej të flija në një paletë me vetëm një batanije të vjetër ushtarake, të yndyrshme dhe të gërryer. Shkova në shtrat me një këmishë kanavacë që e vishja edhe gjatë ditës pa brekë. Nuk është e mundur të përshkruash të ftohtin që ndjeja çdo natë. Kur binte shi ishte e nevojshme të rregulloheshin kontejnerë që shërbenin për grumbullimin e ujit që depërtonte nga çatia. Nëse më duhej të urinoja natën, më duhej të largohesha nga shtëpia dhe ta bëja pranë shkallës. Nëse nuk e kuptoja, sepse ëndërroja, dhe po e bëja në një dyshek kashte, në mëngjes do të merrja edhe një grumbull fuçi. Edhe halla Antonia shkoi të flinte me të njëjtën këmishë që kishte veshur gjatë ditës, ndërsa xhaxhai Michele u strua si nëna e tij.

Ceremonia e gjumit u zhvillua sipas ritualit të zakonshëm: fillimisht shkova në shtrat, më pas ishte radha e tezes, pastaj xhaxhai hoqi pantallonat dhe kanavacat me vija. Me këmishën mjaft të gjerë që vishte gjatë ditës, ai eci drejt shtratit, fiku llambën e vajgurit të vendosur në një tavolinë pranë murit. Unë, që isha djallëzore, bëra sikur nuk shikoja dhe hodha gjithsesi: kur ajo u përkul për të fikur flakën, pashë të projektuar në mur, si një hije kineze, siluetën e saj me din-donin e varur. - Oh sa bukur! tha ai, sepse e gjithë vera që kishte pirë e nxiste kaq shumë. Pranë shtratit të tyre kishte dy kufje, d.m.th dy kosha të mëdha kallamishte ku mbanin fiqtë e thatë. I mbuluan me leckë të ndyra e të yndyrshme, dhe mbi to ishin gjilpërat e pastra të xhaxhait të tyre. Në një sënduk pranë shtratit tim mbanin bukë dhe një shall që ma mbështillnin në kokë kur shkoja në shkollë në dimër, mbathjet e mia dhe tezes. I përdorja vetëm të dielave kur shkonim në meshë në Novara. Dajat thoshin se nuk duhet t'i vendosim në fshat se do t'i kishim konsumuar kot.

Në janar vranë derrin. Bënë disa salsiçe dhe kriposën sallin.

Këmbët e ziera ruheshin në një enë balte të zhytur në sallo. Zakonisht hareshin në maj me fasule të freskëta, sepse tradicionalisht nuk mund të hareshin më herët. Një herë, ishte prill, i kërkova tezes sime se kisha shumë uri dhe nuk dija çfarë të haja me bukë. Tezja ime filloi të bërtiste se isha e çmendur. Një ditë kur po kthehesha nga shkolla, përgjatë rrugës së mushkës takova Ofelian me motrën e saj. Ata kishin humbur nënën e tyre dhe ishin kthyer me babanë nga Franca.

Ata ishin shumë më të zbehtë se unë, më erdhi keq për ta dhe u thashë: hyni ku jetoj unë, në këtë orë halla del duke marrë ujë, në furrë ka një tenxhere me ushqim, merrni, ushqeheni por pastaj don. Mos i thuaj askujt asgjë.- Më falënderuan dhe të shtyrë nga uria ndoqën këshillën time pa hezitim. Në maj, kur xhaxhallarët e mi kishin gatuar fasulet, shkuan të merrnin këmbët e dërrit dhe në vend të tyre gjetën vetëm tenxheren me sallo: natyrshëm duke menduar se isha unë, ata tërbuan kundër meje për shumë ditë që të më paguanin. Atë herë u ndjeva shumë krenar, sepse për herë të parë pata ndjesinë e këndshme se kisha fituar një betejë të madhe kundër lakmisë së tyre. Për shkak të mungesës së higjienës, pleshtat mbretëronin të pashqetësuar në të gjithë shtëpinë. Natën më shponin në qafë dhe tezja më lyente çdo natë me vaj ulliri për të mos më thithur gjakun nga pleshtat. Në mëngjes qafa ime dukej e lyer. Ashtu si tezja ime, edhe unë kisha morra, duke mos u mësuar të laj kokën. Nga ana tjetër, tezja më bënte kaçurrela në flokë dhe për t'i mbajtur në vend i lyente me ujë dhe sheqer.

Nga ana tjetër, shokët e mi të klasës ishin gjithmonë të pastër. As më i varfëri prej tyre nuk ishte aq i pisët sa unë. Në punën e marginalizimit ka kontribuar edhe mësuesja, duke më larguar nga të gjithë në rreshtin e fundit. Trupi im ishte i ndyrë në mënyrë të papërshkrueshme. Më lanë në lumë një herë në vit, me rastin

e festës Ferragosto, më e rëndësishmja në qytet. Një herë kur po mendoja për nënën time, isha rreth shtatë vjeç, rashë në hirin e nxehtë të mangallit. I dogj dorën e djathtë dhe halla nuk më çoi te doktori, por më trajtonte me barishte çdo ditë. Kisha dy flluska të ngjashme me dy vezë pëllumbash, bërtita nga dhimbja por ajo nuk lëvizi kurrë. Më dukej sikur po hahej nga minjtë.

U shërova me një mrekulli pas nja dy muajsh dhe ende e ruaj shenjën. Gjatë periudhës së shkollës, ndërsa isha në ballkon një të diel, një vajzë e vogël që po zbriste më pyeti nëse doja të shkoja me të në një mësim katekizmi me Signorina Vincenzina. Nuk e dija se çfarë ishte sepse tezja më çonte në meshë vetëm me rastin e festave më të rëndësishme, nuk e kuptoja se çfarë do të thotë të shkosh në kishë. Përballë shtëpisë sonë jetonte një prift, At Buemi, por unë e takoja shumë pak herë dhe e shikoja me ngurrim. Tezja ime më përsëriste vazhdimisht pa u lodhur: "Nëse flet me të, ai prift do të të presë gjuhën". Megjithatë kërkova dhe papritmas mora leje për të ndjekur mësimet e katekizmit. Menjëherë e gjeta veten të qetë në atë mjedis. E reja më dha një broshurë dhe një revistë. Ndjeva një gëzim të jashtëzakonshëm kur dëgjova për Jezusin. Një ditë ai më tha se do të më përgatiste për Kungimin e Parë. Unë fola për këtë në shtëpi dhe më thanë se isha ende shumë e re. Unë u përgjigja duke gënjyer se do ta bënin të gjitha vajzat e grupit. Në të vërtetë ato ishin konfirmuar tashmë, megjithatë unë dhe e reja ramë dakord dhe caktuam datën me priftin e San Nicola: ditën e Corpus Christi.

Lindi problemi i fustanit të bardhë, por dikush e njoftoi tezen se murgeshat e kishin me qira. Erdhi dita e shumëpritur: në mëngjes ai më shoqëroi në kishë duke agjëruar. Ajo supozoi se ishin vajzat e tjera sepse nuk kishte marrë kurrë iniciativën për të kontaktuar me zonjën e katekizmit. Duke kuptuar që isha vetëm,

ajo më ofendoj: - Gënjeshtar, i vrazhdë -. Mësuesi im ishte gjithashtu në meshë atë mëngjes me njerëz të tjerë. Disa gra të pranishme e qetësuan. Arriti prifti dhe më mori për dore më çoi në sakristi për rrëfim. Më foli fjalë të bukura që nuk i kisha dëgjuar kurrë më parë. Më erdhi të fluturoja për në parajsë dhe thashë me vete: - Nuk është e vërtetë që priftërinjtë i presin gjuhën, përkundrazi dinë të kuptojnë vuajtjen e një vajze të vogël -. Po të mundja do ta kisha përqaftuar dhe puthur me gëzim.

Ai më bëri të recitoja pesë Meriva të fala dhe u ktheva në vendin tim. Menjëherë teza më pyeti se çfarë i kisha thënë priftit që qëndrova kaq gjatë atje, dhe unë: - E reja më mësoi se rrëfimi është sekret. - Po, por duhet të ma thuash herën e parë - këmbënguli harpia. Në asnjë mënyrë. Aty u bë mesha, Kungimi dhe kur u largova më detyruan të puthja dorën e dajës dhe t'i them: - Të lutem më beko -. Fillova me gjyshin tim, gjithmonë e njëjta fjali, më pas shkova nëpër të gjithë të afërmit. Halla Gaetana më dha një libërth. Isha i uritur, por askush nuk më ofroi ushqim. Zakonisht pas ceremonisë ishte zakon të shkonim në lokal për të marrë granita me biskota, por ato i merrte mania për kursim: në mesditë hëngrëm një pjatë makarona dhe pasdite shkonim te fotografi sepse të afërmit. sugjeroi dërgimin e një fotoje të nënës.

Kisha mbaruar klasën e dytë dhe e kalova me nota shumë të ulëta. Atë vit ju duhej të qëndronit në fshat gjithë verën. Unë kundërshtova: - Të paktën të dielave duhet të shkoj në meshë dhe të shoh gjyshin tim që është vetëm -. Ai ishte një njeri shumë i mirë, vuante nga astma. E bija e ka lënë pas dore, pjesërisht nga neglizhenca, pjesërisht për shkak të kushtëzimit nga i shoqi, i cili ishte gjithmonë i inatosur me fqinjët, të afërmit dhe vjehrrin.

E mora lavanderinë për t'u larë dhe fshehurazi ia solla tezes nga Micherillo, përndryshe do të kishte probleme. Ai nuk e ndjeu as dashurinë për të atin: një ditë gjysmëmotra e tij erdhi në Castrangia për të raportuar se ai kishte vdekur. "Nëse nuk largohesh, do të të çoj një cauci të kurosh (të godas prapanicën)", i tha ai.

Kur bëhej një festë në fshat, anëtarëve të grupit muzikor iu ofrua "pezzo duro", një akullore e quajtur kështu për shkak të qëndrueshmërisë së saj të veçantë. Xha Michele, nuk u kuptua kurrë nëse nuk i pëlqente apo ishte shtyrë në një gjest të pazakontë bujarie, duke më parë që kaloja, më thirri: "Concetina,

hajde të marr një akullore". Dhe kështu shfrytëzova rastin të shijoj diçka të mirë në ato raste të rralla.

Pak kohë më parë doktor Cosentino di Baceno më kujtoi një detaj që më kishte humbur në kujtesë. Ndërsa grupi luante nëpër rrugët e qytetit, fëmijët u përpoqën t'i bashkoheshin paradës. Por, për të justifikuar praninë e tyre, ishte e nevojshme të "njohte" një komponent. Për ta vërtetuar këtë ai mbante një dorë në xhepin e xhaketës. Në këtë mënyrë unë ndoqa xhaxhain tim Michele, ndërsa Gianni Cosentino, djali i një mësuesi të shkollës fillore dhe jetim, mbante dorën në xhepin e kreut të bandës.

Në mes të luftës, disa bomba filluan të binin në Novara. Të gjithë ikën dhe disa të njohur u strehuan në Castrangia me ne. Për mua ishte një festë sepse mund të isha në shoqëri. Herë pas here dëgjoje bilbilin e copëzave. Lajmi tragjik ka mbërritur edhe për copëtimin e djalit të pronarit të pasticerisë Orlando nga bomba. Nëna në Domodossola, shtatzënë për herë të katërt, mbeti vetëm me Rozën dhe Antonietën. Babai im ishte thirrur përsëri në Siçili për t'u bërë bersagliere. Pak muaj pas largimit të tij mësoi se nëna e tij kishte lindur një vajzë me emrin Ema dhe se kishte mundësi të kthehej në shtëpi pasi pritej të lirohej me katër fëmijë.

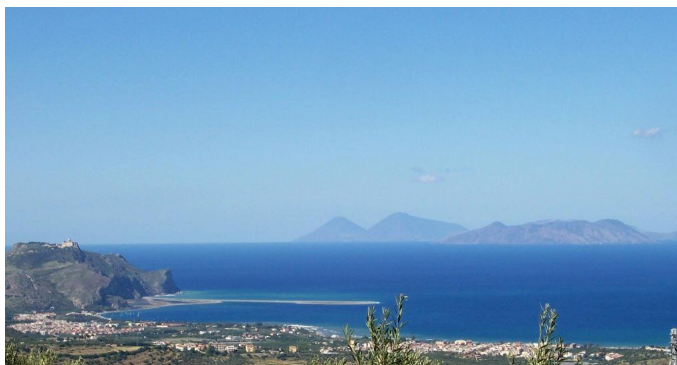
Fatkeqësisht, kur mbërriti në Domodossola gjeti një surprizë të hidhur: Ema kishte pushuar së jetuari pas 12 ditësh. Dy ditë më vonë iu desh të kthehej në front. Disa muaj më vonë - ishte periudha e pasigurisë dhe paqëndrueshmërisë pas 8 shtatorit - ai arriti t'i shpëtonte shërbimit ushtarak dhe u kthye në Novara duke pritur përfundimin e luftës për t'u bashkuar me nënën e tij. Ai hapi një dyqan të vogël këpucarësh. Çdo ditë shkoja për ta takuar. E turpshme por mendjemprehtë për moshën time, kisha intuitën se babi do të flinte me një grua të martuar, por me një burrë

ushtarak. Një ditë hyra në arkë në shpatin e Piazza Bertolami. Personi fqinj po bisedonte me babin. U hodha me gishtin tregues dhe të mesit për t'i hequr sytë babait tim që po mashtronte nënën time. Komshiu arriti të më mbante, ndërsa babai me buzëqeshje më tha "Mendoje punën tënde". Në vitin 1944 lindi një fëmijë ngjyrë kafe, kaçurrelë si ai...

Në Badiavecchia, gjyshi nga babai u sëmur me kancer në stomak. Mora leje nga tezja që të shkoja ta takoja. Zbrisja shpesh nga Castrangia dhe ecja shtrirjen përgjatë lumit. E mbaj mend në shtrat, i qetë. Gjyshja ishte ende e zënë me dyqanin dhe mund të kalonte pak kohë në të. Ajo i vuri një degë ulliri në dorë për të përzënë mizat, por ai u keqësua dhe nuk kishte më forcë dhe unë i përzja. Më 2 nëntor 1944 në moshën 66 vjeçare fluturoi në Parajsë. Babai ishte ende në Siçili. Në varrim morën pjesë edhe xhaxhallarët.

Herë pas here merrja ndonjë letër nga nëna ime. Në vitin 1945 babai im u kthye në Domodossola dhe në vitin 1946 lindi vëllai im Giuseppe.

Kapitulli i katërt - Vaji, rrjetat e kobures dhe syri i keq

Lufta po shpërtheu në të gjithë botën, komunikimet ishin të vështira dhe nuk dëgjuam më kurrë për mamin. Fatmirësisht, babai im ishte tërhequr në Sicili për t'u bashkuar me korpusin e Bersaglieri dhe kur pati disa ditë liri erdhi të më takonte. Për shkak të luftës kishte shumë njerëz në fshat. Të shpërngulurit zakonisht qëndronin për dy javë, por më pas qyteti ishte në rrezik të bombardimeve dhe ata preferuan të qëndronin në fshat gjatë gjithë vitit.

Herë pas here strehohesha me ata njerëz. Kishte një familje me katër fëmijë që ishin gjithmonë në humor të mirë, pavarësisht mungesës së ushqimit. E pashë lakminë e dajave të mi që kishin aq fiq të thatë dhe nuk i jepnin askujt: Mora një grusht të mirë dhe ia solla fshehurazi. Disa nga fasulet që më dhanë për mëngjes i ruajta për ta. Edhe buka e fortë: një fetë që ma futi tezja para se të shkoja në shkollë, e ndava me ata fëmijë dhe në këmbim më dhanë disa fletë për të shkruar, më bënë të luaja në ritëm dhe njëri prej tyre ndërtoi lodrat, karrige dhe krevate për kukulla që ajo i ka destinuar mua dhe motrës së saj të vogël, ndërsa motra e saj e madhe na ka bërë kukulla prej lecke.

Më ndodhte ndonjëherë që të zbrisja në lumë, ku gratë e lagjes shkonin për të larë rrobat me hi, dhe qëndroja dhe mrekullohesha me zjarrin e ndezur për të ngrohur ujin në një enë të mbajtur me dy gurë të mëdhenj. Unë kurrë nuk e pashë tezen time të bënte këto operacione. Ai pothuajse nuk lahej ose shkonte në lumë kur askush nuk ishte pranë, për të mos treguar rrobat e tij të yndyrshme dhe shumë të pista.

Herë të tjera vëzhgoja gratë që për dy-tri ditë shtrinin mbi gurë pëlhurën e thurur në shtëpi. E lagin dhe e lenë të thahet nën diellin përvëlues derisa të zbardhet. Tezja më thërriste gjithmonë në shtëpi por bëja sikur nuk dëgjoja. Në kohë lufte, edhe nusja ishte kthyer nga Torino me një vajzë. Nga respekti për Salvatore, njerkun e saj, ajo u trajtua si një mbretëreshë. Gjatë asaj kohe ata qëndruan në fshat dhe për këtë rast tezja nxori sapunin e parfumuar, peshqirët e lirit, tharësen e enëve, mbulesën e tavolinës dhe pecetat për të lënë përshtypje të mirë. Përkundrazi më trajtuan si një shërbëtoreshë, më dërguan për të kryer punë dhe për të marrë ujë nga shatërvani, sepse dërgimi i një mysafiri ishte një turp.

Erdhën Krishtlindjet dhe, sipas zakonisht verior, në mëngjes nusja gjeti një dhuratë të bukur nga Fëmija Jezus për vajzën e saj: një komplet të bukur me tenxhere dhe disqe për një kukull. U gëzova për të, por në të njëjtën kohë po shpërtheja nga inati që nuk më kishin ndodhur kurrë ato gjëra. Po dobësohesha gjithnjë e më shumë. Kishte rrush, por mjerë për t'i ngrënë: duhej ta shtrydheje për verën. Mund të hash vetëm atë të vjedhur nga fqinjët. Lajthitë u mblodhën por për t'i shitur. I hëngra disa fshehurazi si ketrat në pyll. Dajat e mi blinin qumësht vetëm në Krishtlindje dhe Pashkë për të bërë biskota dhe unë e skremova me lugë derisa ziente. Rrallëherë tezja më përgatiste vezë të skuqura. Shpresoja shpesh që ajo do ta skuqte për mua: 'Ta lëmë kështu kur të kemi

pak dhe të kalojë pula (ishte një i ri nga Messina që shkonte nëpër fshat duke mbledhur vezë, duke i shpërndarë si të freskëta) ne' Do t'i shesë dhe do të marr paratë.' Ai i mbledhi vezët për dy muaj dhe më pas i shiti.

Ata nga Mesina që blenë vezët me siguri e gjetën veten duke mbajtur një zogth. Fiqtë duheshin pirë, vetëm pak mund të haheshin, të tjerët liheshin të thaheshin në diell për t'i shitur ose për t'i mbajtur për dimër. Në muajin tetor mbaheshin gështenja të bukura në mbrëmje. Nëse do të kishin mbetur të qëruara, daja i linte në tavolinë në dhomën e vogël (jo në pjatë, por në rrogoz të yndyrshëm nga vaji që pikon nga llamba) dhe në mëngjes, kur ngrihej në katër shko në punë, më zgjoi dhe duke më dorëzuar gështenjat më tha: "Keni mëngjes". Unë iu binda dhe i hëngra nga uria, por ata shijuan vajin dhe në mënyrë të pashmangshme më dhanë dhimbje barku. Xhaxhai mburrej: - Unë e dua mbesën time, madje i përgatis gështenjat kur është ende vonë natën -. Në fakt xhaxhai im kishte urrejtje në sytë e tij. Ndonjëherë ato ishin të verdha, të kuqe të zjarrta kur ai ishte i zemëruar: megjithëse të vegjël, ata sy i pushtonin fytyrën. Ishin të vogla dhe të thella si vrima të ngushta nga të cilat ikën urrejtja. Ndërkohë triumfoi dizenteria dhe krimbat. Tezja ime më jepte herë pas here nga një lugë çaji naftë. Kjo i mban larg krimbat, mëmëriti ajo për t'u bindur... pastaj filloi me "prichentu": - Mazzai un vermu gruossu quennu àa pagana, àa u mazzu chi sugnu të gjithë të krishterë. O luridì sentu, o e martë sentu, o mercuridì sentu, o giuvidì sentu, o vinardì sentu, o sabutu sentu, matteia du jurnu di Pasqua u viermu sturdudu a tierra casca.-

(Kam vrarë një krimb të trashë kur isha pagan dhe tani e vras si i krishterë. Të hënën e shenjtë, të martën e madhe, të mërkurën e madhe, të enjten e madhe, të premten e mirë, të shtunën e shenjtë, në mëngjesin e ditës së Pashkëve. krimbi i shtangur bie në tokë).

Nuk e di se si kam mundur të mbijetoj.

Këtu hapim një parantezë.

Pas shumë vitesh më kapi dhimbje barku. Dikur bëja radiografi me makineri sa një dhomë. Ata më dhanë një pap të bardhë për të parë nëse kishte ndonjë ulçerë. Fatkeqësisht, nuk mund të shihni asgjë. Radiologu tha se ishte gastrit dhe më dha disa qetësues për të lehtësuar dhimbjen. Unë kam arritur në atë pikë sa nuk mund të thith një lugë ujë. Unë isha rreth pesëdhjetë. Paolo, një mik i Armando di Piacenza-s, më sugjeroi të më çoja te një specialist. Edhe ai erdhi te doktor Mazzeo. Instrumenti i gastroskopisë nuk mund të kalonte fytin. Nuk di si ta shpëtoj këtë grua, - tha doktori, - pilori është mbyllur. Të gjithë personat që bënë gastroskopinë dolën nga dhoma me këmbët e tyre. Unë në një barelë me një IV. Mjeku më dha një kurë të fortë për dy muaj. Kur u ktheva instrumenti ende nuk po kalonte. Një kurë tjetër edhe më e fortë për tre muaj.

Pesë muaj pas vizitës së parë instrumenti filloi të depërtonte nëpër pilorus. "Mrekulli!" tha doktor Mazzeo. Pasi u hoq tubi, më bëri shumë pyetje për të kuptuar nëse ishte diçka e lindur apo e shkaktuar. Fillova të qaja: "Ndoshta është nafta që Zizi më jepte herë pas here për krimbat." Doktori i futi duart në flokë: "Vaj? Dhe ti je akoma gjallë!". Duke vazhduar trajtimet, herë pas here përsërisja gastroskopinë.

Falë Dr. Mazzeo që më shpëtoi jetën, tani pas shumë vitesh mund të shijoj ushqimin vetëm me disa ilaçe kontrolluese.

Kur dikush e thirri nga ballkoni, tezja i mbante kokën rrotull. Më pas e këshilluan që të merrte një gotë të vogël ferrokunë me stomakun bosh. Ajo e bindi burrin e saj ta blinte dhe në mëngjes

ai më dha edhe mua një gotë.

Në atë shtëpi, për më tepër, mbretëronte edhe bestytnitë. Daja ka pasur gjithmonë dhimbje koke nga vera që ka gëlltitur, por sipas tij shkak ka qenë syri i keq i dikujt. Gruaja e tij iu desh ta lutej: mori një pjatë me ujë, derdhi pak kripë dhe një pikë vaj dhe pastaj filloi me prichentu për dhimbjen e kokës: - Oglu biridittu, oglu santissimu, trasi ta sta casa e scaccia stu marocchiu, oglu biriditto. Dil dhe largoje këtë mamukë... (Vaj i bekuar, vaj i shenjtë, hyr në këtë shtëpi dhe largoje këtë sy të keq, vaj i bekuar, bëhu i fortë dhe largoje këtë shejtan...).

Ky njollë vaji i bekuar ndërsa u zgjerua, sipas besimit të tyre, syri i keq. Pak më vonë ai ujë ishte spërkatur në të katër cepat e dhomës dhe i është larguar dhimbja e kokës.

Për të shëruar plagët, rrjetat e kaurmetit shoqëroheshin me vaj dhe një copë mish për të bërë lëng mishi. Ajo shpikje e tmerrshme ishte, thanë ata, e pagabueshme! Në mëngjes më dhanë një gotë ujë me magnezi. Pas pak, duke u dridhur i tëri, më duhej të dilja në të ftohtë për t'u çliruar. Kur u shërova, më dërguan te një grua që luante magji: me fije më mati nga koka te këmbët dhe me të njëjtën masë krahët e mi horizontalë. Nëse një pjesë mungonte, ajo shmangte vdekjen për atë vit.

Edhe sikur në mënyrën e tyre xhaxhallarët të kishin besim te Zoti, te shenjtoret, te Madona. Çdo vit më 8 shtator ata shkonin në këmbë në Tindari, në shenjtëroren kushtuar Madonës së zezë rreth dyzet kilometra larg qytetit. Që në moshën pesëvjeçare më duhej ta bëja atë pendesë.

Me rastin e pelegrinazheve në Shenjtëroren e Tindarit një ditë më parë, tezja bëri kapelet (papuçet) prej lecke. Xhaxhai shkoi me përpikëri për gjueti dhe solli në shtëpi një ose dy lepur të egër për të gatuar. Për të lënë përshtypje të mirë, tezja përgatiti edhe patëllxhanë të mbushur. Ajo u pa në pasqyrë dhe fshiu fytyrën

me një leckë. Në atë kohë ishte në modë kënga "Dove sta zazà, bukuroshja ime", nga e cila më lindi zakon ta quaja "zizi".

U nisëm për në Tindari rreth njëmbëdhjetë të mbrëmjes për të mbërritur në agim. I lodhur dhe i rraskapitur për shkak të dobësisë sime, kërkova shumë herë pak ujë të freskët, por ata nuk e blenë nga tezgat si gjithë të lodhurit e tjerë: u rreshtuan në shatërvanin e vetëm pranë kishës nga ku uji i nxehtë. shpërtheu ajo nuk ndihmoi për të qetësuar nxehtësinë. Sipas traditës, ata blenë qiqra, fasule dhe bishtaja, pastaj shkuan në meshë, u lutën Medinuzza dhe në dalje takuan bashkëfshatarët dhe të afërmit e mi nga babai. Në mesditë shkuam për të ngrënë nën ullinjtë përreth. Sa keq që isha shumë e lodhur, në fakt atë ditë kishte gjithmonë pjata të shijshme për të lënë përshtypje të mirë para miqve. Dreka përfshinte lepur të egër të gatuar në furrë, të cilin xhaxhai im shkonte pa ndryshim për të gjuajtur disa netë më parë, patëllxhanë dhe specat të mbushur, rrush dhe biskota të bëra vetë. Për të shkuar në shtëpi, miqtë morën një mjet: makinën ose karrocën me kuaj. Unë pashë, tashmë dha dorëheqjen për të ecur përsëri. Vetëm po të kishte një dajë do të mund të përballoja të hipja në kalë, përndryshe ishte dhimbje.

Kapitulli i pestë - Bufat

Ende për çështjen e fesë, xhaxhai im duke qenë anëtar i një vëllazërimi, ata kishin detyrimin të shkolin në rrëfim dhe të komunikonin të Dielën e Palmës në kishën e San Giorgio. Ceremonia u zhvillua në orën pesë të mëngjesit, prifti fillimisht rrëfeu të gjithë burrat në një kishëz, dhe më pas u nis për në rrëfimin e grave.

Kur erdhi radha e tezes, e cila mbante një shall të trashë të zi, e mbante rrobën pranë grilës për t'u mbuluar sa më shumë: dukej se duhej të thithte çaj kamomili. Rrëfeu dhe më pas: - Tani e ke radhën - më tha. Edhe sikur të doja të bëja një rrëfim gjatë vitit, nuk munda. Tezja më qortoi: - Mos tallesh me Zotin, mjafton një herë në vit, përndryshe nuk je i denjë të marrësh meshën se mund të mëkatosh edhe me sy -.

Rreth orës nëntë meshë e shenjtë, kungim dhe menjëherë në shtëpi. Si zakonisht, për arsye të kota, xhaxhai i saj filloi të shante, asaj iu shfaq një kollë nervore. Ndodhën skena të papërshkrueshme: nëse atë ditë për ndonjë arsye dikush kishte nevojë, nuk mund të pështynte, përndryshe do ta hidhte Zotin nga goja. Po të ndodhte fatkeqësia, merrte kapakun e shtambës, pështynte në të dhe e pinte përsëri lëngun me ujë dhe sheqer. Gjatë Javës së Shenjtë, njerëzit qëndronin në fshat edhe natën

për të ndjekur predikimet e mbrëmjes që jepte murgu. Të enjteve përgatiteshin pëllumbat, një pastë biskotash në forma të ndryshme me vezë të ziera fort me ujë dhe unazë, një përbërës ngjyrues toksik. Të Premten e Madhe në mëngjes, duke agjëruar, vizitoheshin të gjitha kishat e stolisura me filizat e grurit, më pas gëlltiteshin tri gjethe nipi (bari medicinale me aromë shumë intensive) që garantonte mirëqenie për gjithë vitin.

Nuk duhej të punoje gjatë ditës për të mos lënduar Jezusin e Kryqëzuar, nëse qepje gjilpërën do të shponte, nëse shihje se ekziston rreziku për të lënduar trupin, etj. Për atë ditë, çfarëdo që bëra, as nuk u godita, përndryshe Jezusi do të qante. Në orën njëmbëdhjetë të së shtunës ishte mesha e paqes dhe e ringjalljes. Të gjithë fëmijët i sollën pëllumbat për të marrë bekimin e priftit dhe pastaj për ta ngrënë. Asnjëherë nuk kam mundur ta heq atë kënaqësi sepse duhet ta mbaja pëllumbin tim me dy vezë për udhëtimin shkollor që organizohej të martën pas Pashkëve. Më duhej t'i ofroja një vezë mësuesit. Ditën e Pashkëve më blenë një qengj marzipan, më të voglin për të mos shpenzuar shumë. Xhaxhai ishte dorështrënguar sa të shkëlqente këpucët me blozën e tiganit që krijohet në zjarr. Po ta dinte halla që një punë kishte mbaruar dhe ata po paguanin, do të më rekomandonte: - Pyet xhaxhain nëse i ka sjellë paratë -.

Ajo dhe unë pothuajse duhej ta adhuronim si dy skillever derisa ai u prek dhe i dha asaj dhjetë lira dhe mua pesë. Nuk i shpenzoja dot paratë e mia sepse ishin të destinuara për derrkuc. Një herë i thashë tezes se doja të luaja llotarinë. Ajo pranoi sepse shpresonte të fitonte. E imja ishte një gënjeshtër. Në realitet ndihesha i dëmtuar edhe në veshje në krahasim me shoqëruesit e mi: kishin funde, por halla ime nuk i pëlqente dhe u detyrova të vishja fustane të tëra. Të gjithë mbanin çorape pambuku të bardha, kafe ose blu deri tek gjuri, më duhej të mjaftoja me

çorapet e saj portokalli, të cilat kushtonin më pak se të tjerat. I veshja sipër gjurit të mbështetur nga një brez, por problemi më i madh është se pa këmbë, arrinin deri në kyçin e këmbës. Mbi të veshja një palë çorape të shkurtra me pranga. Tashmë isha mjaft e margjinalizuar dhe më duhej të dallohesha edhe për veshjet. Me pesë lirat mendova t'i bleja vetes një palë çorape më të mira që do t'i vishja në mëngjes para se të shkoja në klasë. Dyqani ishte i mbyllur atë ditë. Nuk mund të shkoja në shtëpi me paratë, sepse tezja ime do t'i kishte gjetur. Mendova t'i fsheha nën një gur përgjatë shtegut të mushkës. Binte shi natën dhe duke qenë letra, ato u shpërbënë plotësisht, siç e kuptova të nesërmen në mëngjes kur shkova t'i merrja.

Kaluan pesëmbëdhjetë ditë dhe tezja ime më pyeti nëse e kisha fituar lotarinë. As atëherë nuk isha i sigurtë dhe thashë po. Ato para nuk erdhën kurrë. Të Premten e Madhe, gjatë procesionit për nder të Zojës së Dhimbjeve, duke takuar mësuesin, ajo kërkoi shpjegime. Po vdisja nga turpi. Natyrisht, ajo nuk ishte në dijeni të gjithçkaje, ndaj mora dy shuplaka nga halla ime nën vështrimin e saj të ashpër. Shkoja në shkollë gjithmonë me dëshirë, por me rezultate të dobëta. Askush nuk më kuptonte dhe gjithmonë gradoja falë rekomandimeve, ndaj mamaja ishte e qetë që më bënë gjithmonë të studioja. Unë isha mirë vetëm me macen, derisa një ditë u kthye xhaxhai i dehur nga fshati me ca shkopi dhe kafsha mori një copë për t'u ushqyer. Duke marrë një musket të lënë nga ushtarët, ai e vrau në një fshat të hapur. Për mua ishte një zhgënjim i madh.

Në kohën e shirjes shkoja dhe mblidhja kokrrat e grurit dhe elbit që kishin mbetur në oborrin e fermës së fqinjëve, i futja në një thes dhe i çoja në mullirin e Signora Tindara-s në lumë. Më pas e çova miellin në Novara te kushërira e nënës sime, e cila si profesion, duke qenë e ve me dy fëmijë të vegjël, në mëngjes

shkoi të mblidhte dru në pyll dhe ndezi furrën për të përgatitur bukë për këdo që i sillte miellin, duke marrë pak para dhe pak bukë për fëmijët.

Në shtator, kur fiqtë ishin pjekur, u ngjita nëpër pemë dhe mblodha frutat e shijshme, duke i depozituar në shporta me kallam të varur nga degët me një grep. Fiqtë priheshin dhe liheshin të thaheshin në diell mbi një kallam. Pas disa ditësh u thanë. Të mbjella në shporta të mëdha, ato haheshin në dimër. Në ato kohëra të mira, Signora Maria, një fqinje në fshat, vinte për të përgatitur fiq të thatë. Shkoja shpesh për ta takuar. Ajo ishte nënë e shumë fëmijëve. Njëri prej tyre, Carmelo, ishte epileptik. Ndonjëherë nuk gjendej më. Nëna e shqetësuar shkoi ta kërkonte dhe unë për pak u argëtova me të.

Kur isha në klasën e pestë, mësuesja kishte kërkuar të njoftonte prindërit se do të na çonte në kinema për të parë filmin "Djali i vogël alpin". Xhaxhallarët: "Nuk shko ta shohësh atë pisllekun". Nipi i priftit përballë kishte dëgjuar: "Duhet ta dërgosh, as unë nuk e kam parë". Pastaj ata u zhvendosën dhe unë munda të shkoja.

Nga mami kishte ardhur një pako me ëmbëlsira. Kisha sjellë disa në shkollë. Ishte një kohë zie buke dhe ëmbëlsirat ishin gjithashtu në mungesë. Motra e mësueses sime jepte mësim në klasën e katërt, ndërsa unë isha në klasën e pestë. Ajo kërkoi karamelë për një vajzë më të varfër se unë që isha e sëmure dhe unë i lashë të gjitha për të.

Në vitin 1945 babai im u kthye në Domodossola. E pashë përsëri në prill 1946 dhe me të ishte nëna ime që priste një fëmijë.

Kam kaluar dhjetë ditë të lumtura me prindërit e mi. Shkoja shpesh tek gjyshërit dhe xhaxhallarët, kështu që haja sa të doja dhe pija shumë pije të gazuara nga gjyshja ime që i shiste. Në

fund nëna ime donte të më merrte me vete në Italinë e sipërme, por tezja ime, gjithmonë false dhe egoiste, e bindi që të më linte me të. Kam ndjekur klasën e pestë, gjithmonë me vështirësi duke pasur parasysh brishtësinë time. Në ditët e provimit erdhi lajmi për ardhjen në jetë të vëllait të tij të vogël. Të gjithë të lumtur, por më fal në të njëjtën kohë qava me gëzim dhe dhimbje. Ndoshta për këtë mësuesja më ka promovuar edhe pse nuk e ka hapur gojën për provimet. Atë vit në fshat u krijua një seksion i gjimnazit dhe pothuajse të gjithë shoqëruesit e mi ishin përgatitur për provimet pranuese për të hyrë në të. Nuk kishte mundësi për mua: xhaxhallarët e mi ishin të bindur se vetëm bufat frekuentonin atë lloj shkolle. Në fakt, pas mbarimit të shkollës së mesme, duhej të shkonte në Mesina për master. Prindërit e mi duhej të kujdeseshin për dërgimin e parave për librat, ata nuk do të kishin bërë asnjë pazar. Vazhdova të qaja sepse doja të vazhdoja studimet. Më pas më ofruan mundësinë për t'u regjistruar në kursin profesional dyvjeçar, një lloj shkolle e mesme shumë e varfër, që zgjat dy vjet. Aty shkuan më të varfërit, në çdo rast pranova. Duke ecur përpara dhe mbrapa, në mëngjes dhe pasdite ndoqa kursin. Shkolla ishte e përzier: djemtë më rrëqethës ngritën duart kundër drejtorit që jepte matematikë, ata gjithashtu zunë në këmbë mësuesit italianë dhe francezë. Vajzave u mësoheshin punët e shtëpisë dhe burrave nocionet bujqësore. Në fakt, asgjë nuk u mësua fare. Fitimi im ishte i mirë duke qenë i turpshëm dhe me një etje të madhe për të mësuar.

Para përfundimit të vitit shkollor mësuesit na kishin përgatitur për një teatër bamirësie. Më duhej të dilja e veshur si një iriq rruge. Kapelja e xhaxhait ishte aty, pantallonat e shkurtra mungonin. Kur i thashë tezes sime, ajo bërtiti: "Ti je mirë të vendosësh dorëzaninë". Nuk më humbi zemra: Shkova te gruaja

e berberit Liezza për t'i kërkuar t'i huazoja pantallonat e djalit të saj. Kështu që në mbrëmjen e recitalit u vesha si një iriq rruge, mes duartrokitjeve të shumta dhe dëshpërimit të dajave të mi, të cilët ishin të pranishëm në publik për këtë rast.

Fatkeqësisht edhe ato dy vite kaluan dhe unë mbarova shkollën përgjithmonë duke menduar se kisha mbetur po aq injorant dhe më shumë se më parë.

Kapitulli i gjashtë - Ju lutem më falni (Drita e Yjeve)

Isha dymbëdhjetë vjeç kur në gusht erdhi nëna ime për të më vizituar me babanë dhe vëllain e vogël të cilin e pashë për herë të parë. Duke parë fytyrën e saj të vogël më gëzoi dhe e kujtoj atë ditë si një nga ditët më të mira të jetës sime. Prindërit e mi ishin të vendosur të më merrnin me vete për të më rikthyer në shkollë, por tezja ime për të disatën herë i largoi nga ideja: ajo do të më kishte dërguar të bëhesha rrobaqepëse me perspektivën për ta mësuar mirë zanatin. Dhe kështu ndodhi, kundër vullnetit tim. Prindërit e mi u larguan dhe unë qëndrova në Siçili si një idiot. Që atëherë nuk kisha më qetësi dhe gjithmonë qaja fshehurazi. Xhaxhallarët e mi thoshin se prindërit me siguri nuk do të më kishin dashur si ata, se më kishin rritur si një vajzë (sigurisht që një vajzë do të kishte kaluar të njëjtat dhimbje si unë). Një ditë tezja ime shkoi te rrobaqepja më e mirë e qytetit, ku edhe nëna ime kishte mësuar zanatin, për ta pyetur nëse do të më punësonte. Rrobaqepja u përgjigj se ajo tashmë kishte tetë vajza dhe nuk mund ta rriste numrin. Të nesërmen tezja i solli disa vezë për ta bindur dhe ajo i tha: - Kthehu pas një muaji, mbase një nga çirakët po niset për në Torino dhe ka ende një

vend të lirë për mbesën tënde -. E përpiktë, pas një muaji tezja më dërgoi në laborator. E reja me e gjate jo me shume se nje meter e gjysme me uroi mireseardhjen: - Ne rregull te marr se me vjen keq per ty, me duket me mire te vish tek une se te rrish ne fshat me tezen. -. Ai nuk ishte krejtësisht i gabuar që mendoj kështu. Të nesërmen në orën tetë u prezantova. - Fillo të fshish laboratorin - më tha - pastaj do të lash dyshtemenë -. Historia kishte filluar të më shqetësonte. U nisa për pastrimin sa më mirë që munda. Isha i vogël në shtat, isha dymbëdhjetë vjeç, por dukeshat tetë.

Nuk dija ta laja dyshtemenë: në fshat ishte prej guri dhe në fshat, ku kishte tjegulla, tezja nuk i lante kurrë për të mos i konsumuar. U përpoqa të bëja më të mirën, por rrobaqepja më quajti gomar se nuk isha larë mirë. Në orën nëntë erdhën punëtorët dhe filluan të interesohen për causitën e re (vajzën e vogël). Të gjithë më shikonin me keqardhje. Dëgjova fjalimet e tyre dhe rashë nga retë duke mos ditur gjërat thelbësore të jetës. Herë pas here më jepnin pak punë si rrobaqepëse, gjëra që nuk i bëja me dëshirë, gjithmonë i hidhëruar që nuk mund të studioja. Dita kishte një anë pozitive: në mesditë, duke mos pasur nevojë të kthehesha në fshat, hëngra qetësisht në shtëpi, shtriva një pecetë në tryezë, rregullova gotën, shishen me ujë dhe një pjatë. Me pak fjalë, për të ngrënë një copë bukë të fortë dhe djathë më pëlqente të shtroja tryezën si të gjithë njerëzit e zakonshëm. Pas drekës shkova te një fqinj që ishte nëntë vjet më i madh se unë dhe ishte rrobaqepëse. Ajo më ndihmoi të hapja sytë ndaj naivitetit tim. Me të jetonte nëna e saj, një motër me këmbë elefanti dhe një invalid tjetër.

Ndonjëherë më ftonin të pija një tas supë. Rrobaqepja më kërkoi ta ndihmoja të qepja rrobat e bebit. Një herë pata një krizë trishtimi dhe e lashë punën përgjysmë. Një herë tjetër, për inat,

mora hirin nga mangalli dhe e shpërndava nëpër shkallë. Ata thanë: "Kush është paccia? A kam kapur ndonjë sëmundje?". Më në fund më kuptuan dhe më falën.

Ndonjëherë ngjitesha te murgeshat e jetimores Antoniano për të luajtur me vajzat jetimore. I kisha zili pak sepse i jetonin ditët në rregull. Ata hanin me tavolinën gjithmonë të shtruar mirë, më pas luanin dhe në fund në orar të caktuar iu përkushtuan përkushtimit të Zotit duke u lutur. Mendova: - Ata janë me fat, ata nuk kanë më prindër e megjithatë jetojnë mirë me murgeshat, ndërsa unë prindër kam por jam i detyruar të jetoj me këta dajat bearis -. Pa e ditur ata, për të shmangur një marrje në pyetje të lodhshme të mëvonshme, shkoja herë pas here për të vizituar një teze nga babai që jetonte në fshat. I kërkova para për t'u dërguar një letër prindërve të saj duke i lutur që të më merrnin me vete.

Në nëntor të çdo viti më çonin në panairin Sant'Ugo që zhvillohej në Piano Vigna. Në këtë lokalitet gjyshërit nga babai ngritën një kasolle ku përgatisnin mish të pjekur në skarë dhe salçiçe të cilat i shisnin së bashku me një gotë verë të mirë. Për mua ishte një mundësi të isha bashkë me të afërmit e mi nga babai, të shijoj mish të mirë dhe të pija një sodë me ngjyrë, të shikoja tezgat ku shisnin mangalla, fenerë, enë balte, kuartare dhe bumbaelli.

Të nesërmen shkuam përsëri në Badia Vecchia për festën e Sant'Ugo, një meshë, një kortezh i vogël dhe më pas në dyqanin e gjyshërve të mi që më ofruan sallam, bukë dhe sodë, ky i trokitur nga një shishe e mbyllur me një top në të brendshme.

Një herë para Krishtlindjeve shkuam në Messina për 3 ditë. Fjetëm me një të afërm. Nuk më pëlqeu pak: u thoshte dajave se i vodhi vezë një fshatareje në treg, duke e shpërqendruar. Në katekizëm kisha mësuar se nuk duhet vjedhur. Me vajzën në mbrëmje shkuam te një zotëri që ndërtoi figurina. Për të qenë

bujarë, xhaxhallarët më dhanë para për t'i blerë. Në tryezën e vajosur të Castrangia-s munda të ndërtoj një krevat fëmijësh. Me degë asparagusi dhe disa peta pambuku formova një kasolle. Në mbrëmje shijova atmosferën e dy qirinjeve të krijuar me lëvozhgat e arrës të njomur në vaj dhe një copë fije pranë Fëmijës Jezus. Edhe xha Michele e vlerësoi idenë dhe donte të më shpërblente: "Ntoia, qëroj dy gjemba", dhe tezja shkoi t'i futte nën shtratin e tyre ku i mbanin.

Kur ndalova të flija vetëm në Novara, gjatë festës së Krishtlindjes shkova me fqinjën time Antonietta në ceremoninë që u mbajt në orën 5 të mëngjesit në kishën Annunziata. Në pjesën e pasme të kishës, sakristani siguroi karriget me pagesë. I sollëm nga shtëpia. Gjatë kthimit vizitua Karolinën, lavanderi e inxhinierit, tashmë në punë herët në mëngjes poshtë shkallëve. Në atë kohë ajo kishte shkuar tashmë për të nxjerrë ujë nga shatërvani i San Franceskos me litra të mëdhenj, për të mbushur vaskën e drurit. Ai tha: "Caùsi, prit këtu, do të shoh nëse zotërinjtë u ka mbetur ndonjë biskotë dje në mbrëmje, që të mund të ha mëngjes". Ai pothuajse kurrë nuk u kthye duarbosh. E ftova Antonietën të vinte dhe ndezëm mangallin. Kur Karolina nuk gjente gjë tjetër për të ngrënë, shkova në kuzhinë për të marrë një copë bukë të fortë dhe një gotë ujë nga "bumbaello". Deri në orën 8 ndalua të bënim petka, pastaj u përshëndetëm: Unë shkova në punishte, Antonietta shkoi në shtëpinë e saj për të ndihmuar nënën e saj duke qenë vajza e vetme me 8 vëllezër e motra.

Vetëm në Novara u ndjeva si qytetar. Kur shkova tek gjyshi Turi, i pastrova xhamat dhe më dha "një srea" (bakshish). Shkova për të blerë manikyrin e thonjve. Bleva edhe tretësin për ta hequr kur ndjeva se do të takohesha me dajat e mi. Unë përdora pluhur talku si pluhur për fytyrën. Mjerisht: një ditë e lashë në fytyrë dhe

kalova hallet, shuplakat dhe sharjet e mia. "Ku i gjete paratë për atë katrahurë?" Dhe unë: "Nuk e sheh se është miell?". Ndërkohë fqinjët ishin shpërngulur në një lagje tjetër. Një ditë më ftuan të shkoja në cirk. "Unë nuk kam para ...", thashë. Më kanë dhënë hua. Pasdite shkova në laborator për të shijuar shfaqjen: majmunët në trapez, fëmijët mbi kuaj, elefantët, kllounët, gjëra të papara. Fatkeqësisht më duhej të merrja 8 lira.

Disa ditë më vonë, rrugës për në Castrangia, në San Salvatore, takova nënën e një shoku të shkollës me një çantë plot me perime të blera nga fermerët. Më pyeti nëse mund të kthehesha në fshat (për mentalitetin e kohës i vinte turp të dilte në shesh me çantën!). Unë rashë dakord, duke menduar se do të gërvishtja pak para me bakshishin. Fatkeqësisht, pasi arriti në shtëpinë e saj me vështirësi, më shpërbleu me katër kikirikë. Nuk më humbi zemra. Mora një lira duke i shitur një petull një zonje nga Fantina. Unë ndërtova Pinocchios prej kartoni me këmbë dhe krahë të lëvizur nga një fije. Disa fëmijë i blenë për qindarka. Një ide tjetër: syze dielli për fëmijët e varfër. Po kërkoja mbështjellës karamele me ngjyra transparente përpara hekurave. Me letër sheqeri preva kornizën dhe munda të rikuperoja cent të tjerë. Pas dy muajsh arrita të ktheja 8 lirat.

Pavarësisht moshës së shtyrë, gjyshi kishte astmë dhe një hernie që e mbante që në moshën pesëvjeçare, ai u përpoq të shpërqendrohej në fshat, pasi vajza e tij pothuajse nuk shkoi kurrë për ta vizituar. Ai ishte mirë për dy muajt e verës kur nusja e tij mbërriti nga Messina: ajo lau rrobat e tij dhe plaçkiti shtëpinë për ta pastruar atë nga gjithçka që ishte grumbulluar gjatë vitit.

Kur takoheshim ajo më thoshte: 'Tezja jote është e turpshme, nuk mund ta bësh një plak të varfër të vuajë kështu në pisllëk. Në mbrëmje shkova të raportoja, por halla kritikoi kunatën: - Ajo është qytetare, mund të mendojë vetë çfarë të dojë -. Dhe unë ia

ktheva: "Ke të drejtë, e kam parë pastrimin që bën: edhe uturën e ke larë me acid dhe sërish shkëlqen". Në këtë moment ai më goditi me shuplakë sepse nuk duhet të flasim për këto gjëra dhe unë isha e neveritshme.

Një ditë gjyshi më dha ca para dhe bleva një libër këngësh për të cilin po flisnin vajzat në punishte. Për ca kohë arrita ta fshihja, por një mbrëmje nuk pata kohë dhe xhaxhai, duke e kuptuar, filloi të mallkonte: "Edhe këtë plehra të keqe, tani po bëhesh ngacmues". Me ato fjalë ia grisa në fytyrë para se ai ta bënte. Përballë rebelimit tim ai nuk pa më, tërhoqi brezin e pantallonave dhe filloi të më rrihte dhunshëm. Isha rreth trembëdhjetë vjeç dhe ishte e vetmja herë që ai i tha gruas së tij: "Kam dëgjuar që një zonjë po niset për në Italinë e sipërme, për ta shoqëruar mbesën tuaj në fshat dhe për ta dërguar me të te prindërit e saj". Në atë moment u ndjeva i lumtur, harrova edhe dhimbjet e rrahjeve që kisha marrë, pastaj shkova dhe u ula në bar i menduar. Errësira kishte filluar të binte, mendova, ndërsa hijet e natës depërtuan në degët e pemëve dhe një erë e lehtë e ftohtë doli nga lumi.

U mbështeta në një pemë arre dhe më zuri gjumi duke parë retë. Kam ëndërruar shumë, një tufë ëndrrash shumëgjyreshe. Një erë e lehtë më përkëdhelte fytyrën. Hapa sytë dhe çuditërisht e doja atë vend që e kisha urreyer gjithmonë dhe kuptova për herë të parë me habi se ndriçohej vetëm nga drita e yjeve. E lashë veten të shkoja në këtë gjendje braktisjeje, ëndërrova përsëri. Lumturia si një lëng misterioz hyri pikë për pikë në qenien time të vogël. Unë nuk isha një vajzë e vogël e ëmbël. Këmbët e mia ishin rrudhosur nga ecja mbi guralecat e mprehta të përroit, por i gjithë trupi, madje edhe shpirti im, tashmë ishin mësuar të urrenin çdo gjë që mund të dukej e ëmbël dhe e butë. Por e rrëfej se ai gjumë i shkurtër atë mbrëmje ishte i mrekullueshëm dhe nuk e kam gjetur më kurrë. Ndoshta kjo është arsyeja pse e mbaj mend

akoma. Papritur një dorë u mbështet mbi supin tim, erdhi halla Antonia dhe në mënyrën e saj më zgjoi befas: "Shkojmë në shtëpi. Kur të arrijmë atje, do të puthësh dorën e dajës dhe do t'i thuash - të lutem më fal -". Dhe kështu ishte.

Atë mbrëmje u shtriva duke u dridhur, nuk mund të flija natën dhe i kalova orët në pritje spazmatike të ditës. Nëse do të bija në gjumë pa e kuptuar, do të filloja befas si nga një thirrje ose një tronditje ndërgjegjeje, e cila më kërkonte zgjuar dhe me dhimbje dhe nuk do të më lejonte asnjë afat. Pjesën tjetër të kohës e kalova me sy hapur duke vëzhguar përbindëshat që errësira e natës tërhiqte në mure dhe, pa pasur forcë të bëja asgjë, qaja dhe qaja. Por nuk ishte një klithmë e trishtuar, ishte diçka tjetër që nuk mund ta dëgjoja. Të nesërmen nuk shkova në laborator sepse trupi më dukej si një hartë, ishte shumë i mavijosur. U ktheva vetëm pas një jave kur shenjat filluan të zbeheshin.

Kapitulli i shtatë - Emilia

Të dielën pasdite shkova në jetimore me disa miq: një murgeshë na shpjegoi bukur Ungjillin me disa shaka të rëndësishme. Çfarë gëzimi të kalosh atë orë në gëzim. Një ditë na tha se në tetor do të vinte peshkopi i Mesinës për Konfirmime.

- Ngrini dorën nëse doni këtë sakrament që të mund t'ia komunikoj kryepriiftit Imzot Salvatore Abbadessa - Duke mos ditur se çfarë të bëja, ngrita dorën me druajtje. Disa ditë më vonë i thashë zizi. Ajo ishte në siklet: duhej të kërkonte një kumbarë. I propozova vajzës së postierit, zonjës Rina, një mësuese e re. Si mund ta pyesim atë? Të nesërmen shkuam në shtëpinë e saj dhe ajo ra dakord. Më 9 tetor 1948 pasdite shkova me miqtë e mi në Kishën Nënë për të rrëfyer. Të nesërmen shkova në mëngjes në shtëpinë e kumbarës dhe ajo më dha një byzylyk filigran të ndërthurur me zemra të vogla. Fillova të gëzohem. Në orën 11 shkuam në kishë. Peshkopi mbërriti dhe filloi të kremtojë meshën e shenjtë. Në intermision u rreshtuam në nefin qendror dhe një nga një na konfirmoi. Pas meshës, xhaxhallarët nuk i ofruan as një kafe kumbarës. Ata thjesht e përshëndetën duke e quajtur thjesht "komare".

Më kujtohet se si fëmijë kur kthehesha nga Kastrangia para se të mbërrija në fshat kishte një kishëz kushtuar Shpëtimtarit. Zizi

ndalonte për një çast dhe thoshte me zë të lartë "o nëna, o nëna...". Mendova se ishte një lutje. Kur u rrita kuptova se në vend të kësaj ajo thirri nënën e saj të ndjerë, pasi varrezat ndodhen pikërisht sipër kishës. Unë kurrë nuk i kisha vizituar varrezat, sepse zizì nuk shkoi as për festën e shenjtoreve. E dija që me atë rast njerëzit blenin lule nga Signorina Signorino në vendin e quajtur "Fussadello" dhe pothuajse në kortezh shkonin për të dekoruar varret e të dashurve të tyre. Një herë i propozova zizì-së: "Pse të mos shkojmë të vizitojmë edhe varrin e nënës sate?"

Ajo u përgjigj se do t'i vinte keq. - Është e kotë të thërrasësh "nëna - nëna" nëse nuk dëshiron t'i sjellësh as një lule. - Nga këto fjalë ai pothuajse u prek. Shkuam në Fussadello për të blerë disa krizantemë. Në ditën e të gjithë Shenjtorëve shkova të thërrisja gjyshin Turi që të na çonte te varri i "nënave", për mua gjyshja Roza. Gjyshi së fundmi e kishte rindërtuar atë varr, sepse në kohë lufte e vetmja bombë e hedhur në varreza e kishte shkatërruar.

Ndonëse jam krenar që fitova një betejë tjetër, mendimet e mia shkuan ditë e natë te prindërit e mi. U përpoqa të shpërqendroja veten kur isha në laborator. Fillova të kënaqesha me qepjen: Përgatita vatën për jastëkët e shpatullave, fryva në hekurin e qymyrit. Kur hekuri ishte i nxehtë, vajzat e mëdha hekurosnin copat për të bërë rroba. Për ta mbajtur atë të tendosur, ishte zakon të vendosnin pesha plumbi të qepura midis dy shiritave në buzë. I blija nga kumbari im që shiste materiale për pushkë. Ishin fishekë që duhej t'i rrafshoja me çekiç. Ndonjëherë rrafshoj edhe gishtat... Ndërkohë zonja Orlando zhvillonte kurse prerjeje me pagesë për vajzat më të mëdha. Unë isha ulur larg por shtrëngoja veshët për të kuptuar diçka nga mësimet. Njëherë xhaxhallarët thanë se do të shkonim në Fantina për të gjetur

"komaren" dhe "krahasin", ata që kur vinin në Novara për punë të rëndësishme, flinin me ne. Një herë kumbara e pyeti Zizì "Sa vjeç je?" Dhe zizì: - Mi orbu da vista i l'occhi, nun mi riguardo - (nëse më ka munguar shikimi, nuk më kujtohet).

Me bakshishin e gjyshit Turi kisha shkuar të blija një copë pëlhurë jeshile, për të provuar aftësinë time bëra një fund. Erdhi dita e nisjes për në Fantina (dy orë ecje). U ngritëm në 4. Doja të befasoja Zizì-n duke veshur fundin tim. Ishte aq e ngushtë sa mezi mund të ecja. Kur panë krijimin tim filluan të thonë: - E rritëm dhe tani që ka filluar të rritet, është një koketë. Na bën të ndihemi të turpëruar. Dhe unë theksova: "Nuk do ta heq këtë, po të duash është kështu, përndryshe, ti shko!" Por në zemër mendova "si mund të eci me një fund kaq të ngushtë...". Gjithsesi arritëm në destinacionin tonë. Komma më pyeti se ku e kisha bërë një fund kaq të bukur. - Sa figi illa - (e bëri) tha zizì. - Pra, kur duhet të qepim diçka, ne vijmë tek ajo -. Krenaria e bufit...

Ndonjëherë në fshat shihja gjëra që më trishtonin. Emilia ishte një shurdhmemece, ndoshta e pastrehë. Shumicën e ditëve kalonte nga rruga ku jetoja unë. Nëse takonte dikë, vinte dorën në gojë. Ndonjëherë njerëzit i ofronin një copë bukë, por kishte nga ata që në mënyrë të paskrupullt i jepnin kore djathi dhe më pas fshiheshin për të parë reagimin: e gjora u ul në shkallën e një dere dhe i përplaste kokën pas murit. Një ditë, duke shkuar në dyqan për të marrë një fije, dëgjova zërin e lartë të Antonios, të verbërit. Nga abacia, e vendosur në krye të qytetit, ai njoftoi se sardelet kishin mbërritur. Me disa lireta bakshish nga bakshishi i gjyshit që më kishte mbetur, shkova në dyqanin e peshkut për të blerë nja dy okë. Në mesditë ndeza sobën me prush, gatuj sardelet dhe i vendosa në një copë letër sheqeri. Kur pashë Emilian duke kaluar, ia dhashë. Ajo i shikoi me habi dhe buzëqeshi pak për të më falënderuar. E pashë të ulur në hyrjen e

zakonshme, duke mos përplasur kokën pas murit, por duke i vënë gishtat e hollë në gojë. Nuk hëngra atë ditë: duhej të pastroja prushin e mbetur nga soba që të mos i lija xhaxhallarët të kuptonin iniciativat e mia.

Anxhela kaloi përgjatë asaj rruge rreth mesditës me djalin e saj Nino, një person me aftësi të kufizuara që ecte, por fliste me gjeste. Ata shkuan me një kovë për të marrë supë në jetimore. Një ditë Nino ishte vetëm me kovën e tij, pranë shtëpisë sime dy djem e zhveshën dhe ikën. Ai nuk ishte në gjendje të ngrinte pantallonat e tij. Ai ishte pa të brendshme. Unë me druajtje zbrita për ta veshur. Ishte hera e parë që pashë një burrë të zhveshur. Mjerë ta dinin xhaxhallarët, do ishte skandal.

Në një nga letrat e shumta që u dërgova prindërve të mi, kisha shprehur dëshirën për një orë dore. Duke ditur që Signora Agostina kishte ardhur nga Domodossola, shkova ta takoj. Sapo më pa më përqafoi dhe më dha një pako të dërguar nga prindërit e mi. E hapa dhe për habinë time gjeta një lesh qengji kafe me kaçurrela sa gishti, një kapelë shami dhe një kuti me një orë. Unë po dridhesha nga gëzimi ndërsa zonja e rregulloi në kyçin tim. Më dha një gotë ujë që të shërohesha dhe vrapoi në shtëpi. Të nesërmen, kur xhaxhallarët e mi erdhën në Novara, më thanë se po të vishja atë pallto leshi do të mendonin se isha i çmendur: askush në qytet nuk kishte diçka të tillë. Megjithatë, e veshja me krenari. Tërhoqa mëngën për t'i lënë të gjithë të vërenin orën. I jepja shpesh litar, kështu që në një kohë të shkurtër u prish. Rrugës për në Castrangia, takova disa të moshuar që më pyetën për kohën. Për të mos lënë përshtypje të keqe, shikova orën tashmë të thyer në mënyrë të pariparueshme dhe thashë se kisha harruar ta mbështjella. - Faleminderit vete -. Më përshëndetën dhe vazhduan rrugën.

Në krahasim me shoqet e mia isha i vogël dhe i dobët, të gjithë

ishin të "zhvilluar". Në një letër, nëna ime pyeti zizì nëse isha "i zhvilluar" si motra ime Rosa. Por që Zizì të fliste për këto gjëra ishte tabu. Ai nuk e dinte që unë dija gjithçka për jetën. E rebeluar si gjithmonë i thashë "Nuk jam 'Miss' se jam e kequshqyer". Dhe ajo: - Çfarë po thua? Ne ju kemi mbështetur gjithmonë. Një mbrëmje po flija në Castrangia dhe u ndjeva keq. Isha në një djersë të ftohtë. Duke menduar se ishte fundi, u luta, qava dhe dola në errësirë për të urinuar disa pika. Dhe ata: "Nëse ngrihesh përsëri do të të godas!". Ndoshta Madonna del Tindari më ka mbrojtur. U ktheva në shtratin e kashtës dhe rashë në gjumë. Të nesërmen në laborator në Novara, Signorina Assunta më pa më të zbehtë se zakonisht. Kur kamarierja i solli kafën dhe qumështin me feta të thekura si çdo mëngjes, më ofroi edhe mua.

Kapitulli i tetë - Fluturimi i dallëndysheve

Duke kaluar shumë kohë në Novara, jeta më dukej se kishte ndryshuar: ndoshta sepse shkova për të vizituar gjyshin Turi dhe me kënaqësi bisedoja me të vazhdimisht për pasdite të tëra. Ai më tregoi shumë histori të jetës së tij dhe sa e vështirë kishte qenë dikur ekzistenca e tij. Për më tepër, duke jetuar në Novara, pata mundësinë të dëshmoja ngjarjet e rëndësishme që ndodhin në qytet. Mbi të gjitha funksionet e mëdha fetare, procesionet, pagëzimet, konfirmimet, por më shumë se çdo gjë tjetër, ceremonitë e dasmës më prekën. Atëherë dasmat festoheshin në mbrëmje, pothuajse gjithmonë shkoja të shfletoja me miqtë e mi në kishën e San Nicola.

Një mbrëmje pashë një nuse me fustan të bardhë duke dalë e shoqëruar nga babai i saj. E bardhë si bora, dukej si kukull, ishte kaq e bukur! Ishte Carmelina ajo që u martua me Filippon. U identifikova plotësisht dhe ëndërroja me sy: "kush e di, një ditë mund të vijë radha edhe unë...".

Në ato ditë kisha ndjesi të çuditshme, kishte diçka të re dhe të çuditshme në ajër, kisha parandjenja. Isha i shqetësuar dhe prisja të ndodhte një ngjarje e jashtëzakonshme. Dhe vërtet ngjarja nuk vonoi. Rreth mesditës zakonisht vinte postieri. Një ditë në muajin qershor dëgjoj zërin e tij të zhurmshëm: "Campo, ka postë". E mora letrën, erdhi nga ... Domodossola! Nëna i shkroi motrës së saj.

E hapa befas derisa gati e shkova dhe e lexova, ishte lajmi që e prisja një jetë: rreth datës 12 shtator nëna ime do të vinte në Siçili të më merrte dhe të më çonte në veri! Tashmë isha një vajzë e re, më priste e ardhmja dhe duhej të gjeja një punë. Duke ditur reagimin që do të kishte pasur tezja ime, nga matura e fsheha letrën në fund të një kavanozi që përmbante një det me mbeturina: po ta kishte lexuar zizi i mjeri... Ndonjëherë xhaxha Micherillo vinte në dyqan kur ai nuk punonte në fshatrat në Novara. Nganjëherë vinte me zizë dhe i alarmuar thoshte: "Ka kohë që mami juaj shkruan, diçka duhet t'i ketë ndodhur...". Unë, nga ana tjetër, kisha frikë se mos mbërrinte një letër tjetër me disa sugjerime. Një ditë, në fakt, erdhi njëri, por për fat të mirë pa asnjë aludim për udhëtimin në Siçili. Vera më rrëshqiti ngadalë, mezi prisja të mbaronte ajo pritje spazmatike. Puna më ndihmoi të ndaloja së menduari dhe të kaloja kohën që më ndau nga ardhja e nënës sime. Për festën e Zonjës së Zonjës më 15 gusht, të gjithë njerëzit donin të tregonin elegancën e tyre dhe në laborator kishte gjithmonë shumë për të bërë, më shumë se zakonisht: shumë zonja donin të tregonin fustanin e tyre të ri. 13 gushti iu kushtua punëtorëve femra që mund të qepnin vetë rrobat e tyre.

I kisha kërkuar zizë të blinte gjërat për të qenë në të njëjtin nivel me miqtë. Ajo ra dakord dhe unë zgjodha një pëlhurë të lirë bezhë me dizajne me nyje blu. E reja në punishte ma preu dhe

porositi një punëtore të moshuar që të më ndihmonte ta qepja. Ditën e festës kisha një fustan të ri si gjithë të tjerët.

Ishin edhe disa të njohur që kishin ardhur nga Fantina. Njëri prej tyre kishte parë fundin tim të ngushtë të famshëm. Ai solli një copë pëlhure dhe e pyeti zizì: "Mjesha juaj duhet të më bëjë një fustan, ajo është shumë e mirë!". I mora matjet e saj. Kisha parasysh një model që Signorina Assunta kishte bërë për një klient. Kërkova pak kohë për ta prerë dhe për ta provuar. "Mirë, pëlhura është pak e rëndë, e përshtatshme për vjeshtë. Do të vij rreth datës 20 shtator."

Ndërkohë Carmelina, një vajzë nga punishtja, ftoi të gjithë miqtë e saj në dasmën e saj, festoi një mbrëmje shtatori në kishën e Matricës. Me lejen e zizì, shkova në ceremoni. Në mesin e të ftuarve ishte edhe një zonjë nga Domodossola e cila paralajmëroi largimin e saj të afërt: "Concettina, ditët e tua janë të numëruara në Novara. Mamaja jote do të vijë të të marrë së shpejti".

Pas pijeve freskuese të pasura u ktheva në shtëpi i lumtur. Ditët kalonin dhe festa e Tindarit më 8 shtator mbërriti, atë vit rruga shumë e gjatë që u plagos përgjatë fiumarës nuk më dukej aspak e vështirë dhe e pafund si herën e parë, m'u duk sikur po fluturoja. Në Castrangia e informova zizì se do të qëndroja për disa ditë me justifikimin e shpikur se laboratorit do të qëndronte i mbyllur deri në datën 12. Atë mëngjes zemra më rrihte fort. Zgjodhëm disa fiq për t'i çuar te një fqinj dhe u nisëm për në Novara. Në gjysmë të rrugës pashë nënën time nga larg duke zbritur përgjatë shtegut të mushkës. Vrapova drejt saj dhe e përqafova me gjithë forcën që kisha në krahët e mi të vegjël. Zizì filloi të bërtasë: "Pse erdhët papritur? Mendon se mund ta marrësh Concettinën me vete?" "Po - u përgjigj nëna - ne ikim për tre ditë". "Nuk mundesh, duhet të përgatisë një fustan për një zonjë nga Fantina". Ishte një tjetër justifikim për të më frenuar. Ai

bërtiste gjatë gjithë kohës. I padurueshëm po prekja qiellin me gisht. I vetmi keqardhje do të kishte qenë që nuk do të mund të vizitoja më gjyshin Turi.

Në mbrëmjen e datës 14 hëngrëm darkë. Zizi hapi gojën vetëm për të fyer mamin: "Sa guximtare që ma largove, nuk ke zemër, më bën të vuaj shumë, nuk të konsideroj më motër". Michelillo-n e pashë për herë të parë me lot. Nën guaskën e saj të ashpër dhe të fortë si dru, me sa duket disa pika njerëzimi kishin mbetur të burgosura. Unë nga ana tjetër isha bërë e ftohtë si mermeri dhe nuk më lëvizte fare.

Natën nuk flija asnjë sy, mijëra mendime më ndoqën njëra-tjetrën në mënyrë kaotike në mendjen time dhe mezi prisja të vinte mëngjesi për t'u larguar. Nëna e kishte porositur taksinë nga një zotëri i mbiquajtur "cauzi i wolf" (pantallona ujku). Në agim u ngritëm, një prekje e fundit në valixhen prej kartoni dhe një përshëndetje për dajat. Tezja ime pas nisjes doli nga dhoma e saj e përplotur, me flokë të lëshuara dhe u hodh në këmbët e nënës sime, duke u lutur: "Tani do të vras veten dhe ti do ta kesh vdekjen në ndërgjegjen tënde për gjithë jetën! Të lutem, ty të kërkoj në gjunjë - tha ajo - Unë jam një grua e varfër, e vetme dhe e trajtuar si bishë nga një burrë i rremë, askush nuk më do. nuk ke të drejtë të më lesh vetëm, ajo u rrit me ne si një lule dhe tani asnjë mirënjohje!"

Me flokët e shprishur dhe fytyrën që i pikonte baltë, ai goditi tokën duke mallkuar gjithë universin. Nëna ime e kishte kuptuar që motra e saj ishte bërë e rrezikshme dhe po humbiste mendjen, duke u çmendur. Megjithatë, ajo nuk lëvizi, nuk e la veten të ndjehej në keqardhje, ishte e shurdhër ndaj tërbimeve të saj, shikonte në distancë dhe priste fundin e dramës së saj. Kur tezja ime kuptoi se nëna ime ishte e vendosur, ajo nxitoi në dhomën e saj duke na mohuar një lamtumirë të fundit. Papritur u

larguam, ajo u kthye duke sharë në rrugë, ndërsa u larguam e pamë të zvogëlohej derisa u bë një top i vogël i zi që u përzie me gurët. Ndoshta kisha qenë mizore me të, siç dinë të jenë fëmijët e vetëm, por më kujtohet se ndërsa po largohesha nga shtëpia e saj e mbrojtur nga dora e nënës sime, kur pashë që ajo ishte gati të më zhdukej nga sytë e mi papritmas gjithë inati. u kthye në dashuri dhe ndjeva një ndjenjë dhembshurie për të (më vonë mësova se Zizi më vajtoi në rrugë për disa muaj si të kisha vdekur).

Në Piazza Bertolami u hapën dyert e taksisë. Nga dritarja përshëndeta këdo që pashë deri në fund të vendit. Gjatë udhëtimit, me një dhimbje në zemër, vëzhgova peizazhin dhe qytetin duke u larguar ngadalë nga vështrimi im, heshtim për një kohë të gjatë derisa pashë detin. Deri tani isha larg nga Novara, patjetër! Mendimet e kundërta luftuan në mendjen time dhe nuk mund t'i kontrolloja, pastaj u zgjova kur nëna ime më përkëdheli dhe më paralajmëroi se kishim mbërritur. Pastaj e doja shumë atë vend që e kisha urreyer për kaq shumë kohë për shkak të asaj jete të trishtuar që bëja. Në stacionin Vigliatore kishte një konfuzion të madh, shumë si ne po niseshin për në veri me valixhet e tyre prej kartoni dhe çanta të tjera.

Një erë e hollë vinte nga deti dhe ndjeva kripën që i shijonte buzët e mia. Një ndjesi e mirë që e ndjeva për herë të parë. Pritëm trenin për gjysmë ore. Për mua ishte ajër i ri. Njerëzit kënduan këngën popullore "Profesor, më thuaj cila erdhi e para, pula apo veza". Të gjithë po ktheheshin nga pushimet në kontinent. Mbërrita në Messina, pashë me habi karrocat hipën në traget. Ishte mesi i shtatorit dhe mijëra dallëndyshe po qarkullonin në atë qiell shumë blu mbi ngushticën. Me fluturimin e tyre ata po qëndisnin ëndrrën time: të kthehesha më në fund për të jetuar me familjen time. U përpoqa ta shihja Zotin në qendër të

atij sfondi të ndritshëm dhe, edhe nëse nuk e shihja, e falënderoja nga fundi i shpirtit tim të vogël. Pas orëve të panumërta zbritëm në Romë për të marrë trenin për në Milano, pas më shumë orësh pritjeje, ku pati një tjetër ndërrim treni për Domodossola. Ishte një ëndërr. Në atë tren, nëna ime përshëndeti disa njerëz që njihje. Të gjithë pyesnin se nga ishte dhe kush ishte vajza me të. Ata nuk e dinin se ai kishte një vajzë tjetër.

Vëzhgova peizazhet: pashë me habi liqenin Maggiore dhe ishujt, pastaj malet. E pyeta sa kohë para mbërritjes, duke ditur që qyteti ishte në një luginë të rrethuar nga male. Mbërritëm në Domodossola në mëngjes vonë. Qielli ishte gri, rrugët gjithashtu dukeshin të lyera me ngjyrë të errët, njerëzit ecnin me një hap të vendosur duke parë tokën, madje edhe rrobat e tyre ishin të errëta. Babi na priste në stacion me vëllain tim të vogël, të cilin e kisha parë në Sicili dy vjet më parë. Puthje dhe përqafime. Rrugës për në shtëpi u përpoqa të zbuloja atë vend që së shpejti do të bëhej qyteti im. Numëroja dritaret e shtëpive por ishin aq të shumta sa humba gjurmët e llogaritjeve të mia. Kishte shumë dritare dhe shumë shtëpi njëra mbi tjetrën. Ishin aq lart sa sytë e mi humbën në qiell.

Ndjeva marramendje. Mijëra pyetje lindën në kokën time, duke ardhur e duke shkuar me padurim. Gjatë udhëtimit nuk munda të them asnjë fjalë të vetme. Pastaj në shtëpi pata një surprizë tjetër kur pashë motrat e mia, të cilat i kujtoja vetëm nga fotografitë. Një surprizë tjetër ishte kuzhina me lavaman, rubinet dhe sobë me gaz (në Novara nuk kishte ujë në shtëpi dhe gatimi bëhej me dru). Në mbrëmje na erdhi për vizitë Comare Grazia me vajzën e saj Katerina. Edhe fqinjët donin të më takonin. Të nesërmen në mbrëmje babi më çoi në kinema. Një nga mbrëmjet më të mira të jetës sime që do ta kujtoj gjithmonë, deri në ditën e fundit. Më në

fund isha me babin tim, përpara se ta doja siç e do një baba që mungon, tani e admiroja dhe më në fund për herë të parë u ndjeva e mbrojtur sikur të isha princesha e tij. Me pak fjalë, më dukej se po ecja mbi re, kisha zbritur në një pikë tjetër të universit.

Kapitulli i nëntë - Porta e Parajsës

Para se të largohesh nga Siçilia, nëna ime kishte arritur të më gjente një punë në furrën dhe pas dy ditësh më shoqëroi në punë. U nisëm nga shtëpia herët në mëngjes: Isha shumë i emocionuar për këtë lajm.

Në hyrje më priti zonjusha Tilde e cila më bëri një buzëqeshje të madhe dhe më kapi për dore, një grua e këndshme dhe e këndshme. Tilde më tha në milanisht "Përshëndetje bela tusa (vajzë), hajde të të prezantoj me vajzat që punojnë me mua: Nella dhe Teresina. Ata kanë shumë përvojë, do të mësojnë si të punosh. Nëse ka problemet - shtoi ajo - mos ki turp të pyesësh". Kështu që sa hap e mbyll sytë u ktheva me punën time të re.

U ndjeva tashmë i rritur dhe për të shënuar këtë ndryshim në jetën e bela tusa për herë të parë erdhën menstruacionet. Ajo nuk dinte shumë për këtë temë, por nga historitë që dëgjoji nga miqtë e saj më të mëdhenj në Novara, kuptoi se kjo ishte mënyra për t'u kthyer në një vajzë të re. Ajo e kuptoi se nuk i duhej ai sinjal për të qenë grua: ajo tashmë ishte për gjithçka që kishte

mësuar, njohur dhe dashur. Ajo nuk ishte më një vemje dhe kishte pësuar metamorfozë në një flutur. Erdhi nga larg dhe për pak minuta kaloi nga një botë në tjetrën. Ajo e gjeti veten vetëm dhe ishte shumë krenare për këtë.

Ndërkohë po filloja të mësohesha me punën e re. Në atë kohë, jakat e leshit përdreshin për të aplikuar në pallto. Lëkurat ishin lagur me një sfungjer dhe në fund gozhdoheshin në një dërrasë druri duke i tërhequr nga të gjitha anët. Më kujtoi kur në laborator në Siçili shtypa plumbat për t'i vendosur në fund të rrobave. Edhe këtu kishte disa çekiç në gishta. Nëse do të kishte pak diell, ato liheshin të thaheshin në kopshtin e rrugës, ndaj më duhej të ruaja lëkurën e çmuar të qengjit, dhelprës, vizonit dhe myshkut persian. Ndërsa i kujdesesha, më pëlqente të shikoja makinat dhe njerëzit që kalonin. Madje thitha tymin e shkarkimit të makinave dhe u përpoqa të mbushesha me atë aromë të qytetit, aq të re dhe dehëse për vajzën e vogël që u rrit në ajër të pastër. Qyteti kaloi para vështrimit tim dhe madje humba ndjenjën e kohës. Babai më shpjegoi se atje dita ndahej në orë, ndërsa kur jetoja në Castrangia dija vetëm lindjen dhe perëndimin e diellit. Ndonjëherë, ndërsa kujdesesha për lëkurën, vinte një zonjë e moshuar nga kati i sipërm dhe më bënte shoqëri. Ai foli me piemonte të rreptë dhe unë nuk kuptova asgjë: "Che bela fiola, da ndua ti vegnat (nga je)? Cuma ti se ciamat (si quhesh)?". I shkrihem. "Ti mi capisat mia (nuk e kuptoni)?". Kur lëkurat ishin tharë, Signorina Tilde preu formën e kollareve për rrobaqepësit që i porositen.

Pak nga pak mësova të vendosja mbushjen e friselinës, pasafino-n rreth saj dhe më pas astarin. Falë aftësive të mia, fillova të merrja paratë javore të xhepit dhe shumë shpejt u përditësova me markat e pensionit. U ndjeva më i madh. Kishte një radio në laborator: më pëlqente të dëgjoja këngët. Në atë

kohë, frigoriferët nuk ishin të përhapur, por e reja kishte një kuti akulli që e mbushte me blloqe akulli të furnizuara nga një zotëri që kalonte me një karrocë nëpër rrugët e qytetit. Për mua, pirja e ujit kaq të freskët ishte një risi. Një sobë druri e lirë ngrohte shtëpinë. Ai nuk kishte telefon, por kur duhej të telefononte klientët më dërgonte te teza e tij, e cila kishte një kompani ndërtimi me disa punëtorë. Ndër këto, rastësisht, e pashë për herë të parë... Por kjo është një histori tjetër që nëse kam kohë dhe dëshirë do t'ju tregoj më vonë.

Në shtëpi haja mirë, në mbrëmje dolëm të vizitonim qendrën e qytetit me çatitë e gurta dhe dyqanet me vitrinat e bukura. Të shtunave shkoja me nënën time në treg, që zë një pjesë të mirë të qendrës, kur dola nga puna rreth mesditës. E blemë pëlhurën për të më bërë një pallto. Ishte në katror. E inaugurova duke u paraprirë në meshën e mesnatës në Krishtlindje. Me pak fjalë, një jetë e lumtur.

Erdhi karnavali. Ne morëm pjesë me një familje të afërt me festën në teatrin Galletti. Ishte një ëndërr të shihje topa maskaradë mes lojërave të dritave fosforeshente.

Të shtunën tjetër, kur u ngrita, kishte diçka që nuk shkonte. Po qaja sepse nëna ime nuk më kishte dhënë magnezinë San Pellegrino. Një kushëri i tij mbërriti nga Martigny. Ai hëngri drekë me ne. Pasdite u ndjeva e çuditshme, dukej se lumturia ime po merrte fund. Babai e shoqëroi kushëririn në tren, më pas hëngrëm darkë.

Nuk dolëm për shëtitje atë mbrëmje. Babai i tha mamit: "Unë do të shkoj të vizitoj miqtë në lokal". Rreth orës 22 u kthye në shtëpi duke rënkuar dhe gulçuar me fytyrë të zbehtë, i ngurtësuar nga një dhimbje e fortë në gjoks. "Teresa, më përgatit një çaj kamomil". Ndërsa babai gulçonte në shtrat, unë shkova me vrap me një teze për të thirrur një mjek 50 metra larg. Ai erdhi

menjëherë, por ndërkohë babai im kishte pushuar së jetuari. Më vonë mësuam se aorta kishte plasur. Nuk do të kishte asgjë për të bërë gjithsesi, babi kaloi nëpër portën e parajsës dhe fluturoi në parajsë. Ishte 17 shkurt 1951. Gjithë natën ia nguli sytë trupit të pafuqishëm të babait. Koka ime po rrotullohej, një përzierje e migrenës dhe vertigos që gati më largoi nga ajo dhomë ku të gjitha objektet u bënë të urryera sepse ishin dëshmitarë të një vdekjeje të padrejtë. Nuk pushova kurrë së menduari për babain tim dhe fatin mizor që më kishte pritur në Domodossola, lotët nuk më dilnin më nga sytë sepse ishin tharë nga të qarat. Atë Zot që e kisha imagjinuar në largimin tim në dritën verbuese në ngushticën e Mesinës, ku fshihej? Pse na kishte braktisur? Pse më kishte mashtruar kaq shumë? Pse tani që gjeta babanë, ai u hoq nga unë përgjithmonë? Cili ishte qëllimi i kësaj tragjedie? Tani që Zoti këtu në Domodossola dukej i ndryshëm, i largët, i pakapshëm, ai dukej i krijuar nga errësira, i pakapshëm dhe i paprekshëm, i hidhur, një Zot të cilit nuk e dija më nëse t'i besoja më apo ta injoroja për pjesën tjetër të ditëve të mia. Për net dhe netë qëndroja i heshtur, vigjilent me sytë e tendosur në errësi, gati duke shpresuar se me ardhjen e ditës gjithçka do të kthehej si më parë. Në ato ditë të vështira, me familjen time në buzë të një gremine, kuptova se parajsa nuk ishte vend për vajzat e vogla.

Një nga ato netë, në orët e hershme të mëngjesit u rrëzova dhe pas një gjumi të munduar u fundosa në një ëndërr të ëmbël: u gjenda në liqen, pastaj babai m'u shfaq me sytë dhe fytyrën e zhytur në një dritë qiellore. Tani fytyra e saj nuk vuante më dhe ishte sërish e bukur. Ai më buzëqeshi butësisht, më kapi dorën, më përqafoi dhe filloi të fliste me mua. "Fëmija im - tha ai - ajo që dua të të them tani është dashuria ime, të gjitha të mirat që të dua. Rrethanat kanë bërë që ne të mos njihemi. Më vjen shumë

keq që nuk të kam parë të rritesh..." .

Ndonjëherë mendoj për atë ëndërr dhe për udhëtimin tim të fundit, mendoj se kur do të më thërrasë Zoti, më pëlqen të imagjinoj se kur kaloj derën e parajsës më pret babai im, i veshur si atë natë që më çoi në kinema: me të kemi shumë gjëra për t'i thënë njëri-tjetrit, duhet të vazhdojmë atë bisedë të ndërprerë përgjithmonë në atë natë të ftohtë shkurti. Mendoj se do të ishte mënyra më e mirë për të nisur udhëtimin tim të fundit.

Mami mbeti në dëshpërim me katër fëmijë dhe pa pension, sepse babi ishte një këpucar i thjeshtë. I gjithë i ftohti dhe gjithë dhimbjet e botës kishin zbritur në familjen tonë të varfër të mërgimtarëve.

Larg tokës sonë, larg jetës, ishim kokrra rëre që frynte era e shkretëtirës.

Nëna ime kishte humbur veten dhe gjithë shpirtin e saj. Ajo ishte bërë një guaskë e zbrazët. Trupi i tij ishte tkurrur si një copë druri, ai vazhdonte të humbiste peshë dhe vështrimi i hutuar, me një fytyrë të zbehtë dhe pa shprehje, mbeti i fiksuar për minuta të tëra drejt një pike të largët, drejt varrit të Papa. Ajo ishte bërë si një fantazmë e pushtuar nga pamundësia për të harruar. Mund ta ndjeja momentin kur ajo do të binte dhe do të zhytej në një pashpresë të pashpresë. U përpoqa ta shkundja, fola me të duke u përpjekur ta gëzoja. Në mënyrë të pabesueshme, rolet ishin përmbysur plotësisht: ishte vajza ajo që ngushëlloi nënën e saj, duke i treguar histori për ta përgatitur për të jetuar pa burrin dhe për ta ndihmuar të harronte. Unë, vajza e madhe, nuk kisha mbushur ende 15 vjeç.

Pas darkës u ktheva në punë në furrë për të mbledhur disa lira të tjera. Unë isha ai që përpiqesha të mbaja të gjallë flakën e shpresës. Por në fund nëna ime, nuk e di se si, ndoshta me forcën e dëshpërimit, midis një klithjeje dhe tjetrës, ajo mori gjithë

botën mbi supe dhe ngadalë u kthye në rrobaqepësi, duke qepur funde dhe fustane .

Kapitulli i dhjetë - Tusa e bukur

Në maj të të njëjtit vit, vëllai im i vogël u infektua me fruth dhe e mora edhe unë, duke mos qenë i infektuar në fëmijëri. Ndërsa isha në shtrat dëgjova nënën time duke hapur derën. Dikush i kishte rënë ziles. Pastaj dëgjova zërin e zizì dhe Micherillo. Isha i shqetësuar: më parë nuk më kishin çuar kurrë në Domodossola për të parë prindërit e mi dhe tani ata ishin shfaqur. Ata qëndruan për rreth një javë, pastaj u larguan pak të zhgënjyer pasi shpresonin që unë të kthehesha në Siçili me ta. Në nëntor, mbërriti një letër me kufi të zi. Mami u alarmua, duke e hapur, dora i dridhej. E pashë të qante: zizì njoftoi vdekjen e gjyshit Turi. Ata e kishin gjetur të vdekur në fshatin Bordonaro më 8 nëntor. Ai ishte 87 vjeç. Një vit më pas pati një tjetër zhgënjim edhe më të madh, kur rastësisht hetimet çuan në shkakun e vdekjes nga mbytja me një shami në fyt, e gjetur gjatë zhvarrosjes. Krimin e kishte kryer një grua së bashku me vëllain e saj, fqinjë në vend, për të vjedhur pensionin prej 11 mijë lirash. Më vonë ata bënë 24

vjet burg për të dhe 12 vjet për konkurrim.

Vazhdova të jem e trishtuar. Me pak para 5 veta nuk ia dilnin dot. Zonja Tilde rekomandoi një pushim të rremë që të mund të regjistrohesha në zyrën e punës. Shkoja shpesh për të kontrolluar nëse kishte ndonjë punë, por shpresat ishin të pakta. Në prill 1953 mësova se kishin punësuar disa vajza në një fabrikë. Ata nuk kishin nevojë, baballarët e tyre tashmë kishin një profesion. Kështu shkova në zyrë për të protestuar: më duhej të punoja më shumë se të tjerët. Në maj më në fund hyra në një fabrikë ku prodhoheshin shirita elastikë, tela këpucësh, shirita, tuba për tela elektrike. Një punë e vështirë me turne javore 6-13 dhe 13-21. Në intervale shkoja edhe të gëzofim për të mbledhur rrogën dhe për t'i dhënë një lehtësi mamasë sime.

Erdhi gushti. Për pushime, Comare Grazia duhej të shkonte në Siçili për të vizituar nënën e saj të moshuar. Edhe unë vendosa të largohesha me vajzën time Katerinën. U nisëm me tren për në Milano dhe më pas për në Romë, ku mbërritëm natën. Na u desh të prisnim disa orë për trenin për në Siçili.

Në stacion gjetëm disa bashkëfshatarë, mes tyre një aktor xhuxh nga Novara, Salvatore Furnari dhe një ushtar, emri i të cilit nuk ia mbaj mend. Ndërsa Signora Grazia po pushonte në një stol, unë dhe Katerina ishim të ftuar për një shëtitje. Na çuan në

Piazza Esedra për të ngrënë mottarello. Dukej se filloi të ringjallej.

Kur erdhi treni tashmë i mbushur me njerëz, Signora Grazia nxitoi të hipte me dy çanta të mëdha. Treni nuk kishte ndalur plotësisht dhe ajo u rrëzua në shina. Katerina, unë dhe e gjithë turma i thirrëm Atit të Përjetshëm ndërsa e nxornim jashtë plot mavijosje, por mrekullisht të gjallë. Ajo nuk pranoi të dërgohej në spital. Pas një ore treni u nis. Para mesditës mbërritëm në stacionin Terme Vigliatore ku morëm autobusin që të çonte në Novara Sicili, të ftuar të zizì dhe Micherillo.

Na pritën si mysafirë nderi. Natën, të tre në shtratin e madh, Katerina dhe unë nuk fjetëm as një sy. Signora Grazia ishte plot dhimbje. Po atë natë ndodhi një surprizë: disa të rinj na bënë serenatë me kitarë dhe violinë, por xhaxhai Micherillo, i mërziur, i bëri të iknin.

Nëna e Katerinës e kalonte shumicën e kohës në shtrat. Ajo doli vetëm dy herë në dhjetë ditë për të vizituar nënën e saj të moshuar. Pasdite shkova për të vizituar shokët e mi të shkollës dhe miqtë nga laboratorit. Një ditë pashë edhe një shok klase që erdhi të më përqafojë. Ai mbante një biçikletë për dore dhe i kërkova të më merrte për një shëtitje. Në atë kohë në Novara një vajzë me biçikletë nuk ishte parë kurrë. Sapo e mori vesh Zizi, më qortoi: "Ti je bërë buf, nuk kam imagjinuar gjëra të tilla".

Në Domodossola, Signora Grazia kishte vështirësi në rikuperimin. Pas asaj rënieje, dhimbjet e artrozës morën përsipër. Ajo u guxim vetëm kur shkoi me familjen në ndonjë festë, ku isha i ftuar edhe unë.

U ktheva për të punuar në fabrikë dhe gëzofxhi, por më duheshin përvoja të reja. Një ditë duke vizituar famullinë e San Gervasio dhe Protasio, Don Giuseppe Benetti m'u afrua për të më bërë disa pyetje. Ia besova të gjitha dhimbjet e mia. Më

inkurajoi dhe më tha: "Të dielën pasdite eja në oratori. Aty do të gjeni presidenten e Catholic Action, Miss Germana, e cila do t'ju prezantojë me vajzat dhe do t'ju japë shumë këshilla të mira". Menjëherë e gjeta veten të qetë: me pak ndrojtje fillova të bëj miq. Kisha frikë se mos dija të flisja por me ndihmën e Zotit i kalova vështirësitë e para. Më pëlqeu të lexoja gazetën e shoqatës duke admiruar themeluesen Armida Barelli: falë saj jeta ime ishte përmirësuar. Kur turni në fabrikë e lejoi, shkova në meshën e mëngjesit në orën 7, ku takova Don Benettin, të cilin e konsideroja drejtorin tim shpirtëror. Të dielën më ofrova të kaloja një orë në tryezën e mirë të shtypit përpara kishës. Më vonë më ftuan të bashkohem në bordin e ACLI. Me gjithë ato angazhime, u ndjeva i rëndësishëm dhe i realizuar.

Shokët e fabrikës më gjykuan si fanatik, por nuk ndihesha rehat, përkundrazi u luta për ta dhe i thirra kur para se të fillonin turnin, folën vulgarisht në dhomat e zhveshjes.

Kapitulli i njëmbëdhjetë - Fytyrë prej porcelani

Një të dielë të verës, presidenti i Azione Cattolica Germana organizoi një udhëtim në mal. Me ato pak para që më kishin mbetur, munda të paguaja tarifën e udhëtimit. Mbërritëm me autobus në Goglio, më pas me teleferik në Alpe Devero dhe më pas në këmbë në Crampio. Kuptova bukurinë e maleve të mbuluara me lule: rododendronë, zhabinë, orkide të egra. Boronica për të festuar. Kabina me çati guri dhe dritare prej druri me barbarozë të kuqe dhe rozë të ndezur që varen nga dritaret. E pyeta Germanën se ku mbaronte rruga. "Kur të jemi të lodhur do të ndalemi për një drekë të mbushur". Rreth orës 13 u ndalëm për të pirë ujë të pastër që zbret nga një shkëmb në drejtim të luginës. Pasi hëngrëm, u lutëm dhe kënduam, u kthyem. Dridhësia nga gëzimi: nuk kisha kaluar kurrë një ditë kaq të bukur. Në shtëpi i thashë nënës time gjithçka dhe pashë buzëqeshjen e saj.

Herë pas here merrja postë nga një mik në Novara Sicili: ai më kërkoi t'i gjeja një punë në Domodossola që të mund të takoheshim. Isha shumë e hutuar por e lumtur që dikush ishte i dashuruar me mua. Kishte edhe një djalë nga Domodossola, por nuk më pëlqente: në mëngjes pinte një gotë grappa dhe faqet e tij ishin gjithmonë të kuqe.

Meditimet e mëngjesit më treguan rrugën për në manastir, por në të njëjtën kohë më pëlqyen fëmijët dhe ideja për të krijuar familje. Ia besova vullnetit të Zotit, të dielën pasdite i kaloja në oratori duke planifikuar detyrat javore të Katekizmit me miqtë e mi. Disa të dielave shkonim në oratoritë në fshatrat fqinjë. Udhëtimi me autobus më shqetësoi, por guximi mposhti disa dhimbje të vogla.

Më 1 maj 1954, ACLI dhe oratoria organizuan një udhëtim: një pelegrinazh në shenjtëroren e Madonna di Oropa në mëngjes dhe një miting nga Pastori i nderuar në Biella pasdite. Unë isha një nga të parët që u regjistrua me një shoqen time dhe të dashurin e saj Pierino. U nisën 2 autobusë plot me të rinj. Midis tyre ishte një djalë biond i turpshëm që e kisha parë diku më parë. Ishte në të vërtetë ai: punëtori i firmës së ndërtimit ku telefonoja klientët e gëzofit. Pierino ma prezantoi: ishte kushëriri i tij. Gjatë ditës nuk më la kurrë me sy. Kur shkova në shtëpi, i thashë mamit. Të nesërmen në mbrëmje e pashë nën ballkonin e dhomës që ndodhej në katin e parë. "Mami, mami, hajde shiko: ja djali që kam takuar në Biella". Dhe ajo me një buzëqeshje gjysmë: "Është e qartë se po të bën ballë". Të nesërmen në mbrëmje, duke dalë me një fqinj, e gjeta para meje. Me turp ai pyeti nëse mund të vinte me ne. Me pak mëdyshje, pranova. Thyem akullin duke biseduar për këtë dhe atë. Pas ndërrimit të pasdites në fabrikë ai më çonte në shtëpi. Një mbrëmje e çova për ta prezantuar me nënën e tij, e cila e priti shumë mirë. Në kohën e lirë ndoqi oratorinë. Atëherë djemtë dhe vajzat ndaheshin, vetëm në fund të takimit mund të takoheshin. Ne morëm pjesë edhe në mbledhjet e ACLI.

Edhe pse nëna ime vinte nga Siçilia, ku dy djem që e donin njëri-tjetrin nuk mund të dilnin vetëm, ajo na besoi dhe filluam një udhëtim të qetë. Giuse më tha se ishte takuar me babin tim: për

të mbledhur para, duke qenë 4 fëmijë dhe vetëm babi që punonte, si fëmijë ai bënte disa punë për financuesit e kazermës disa hapa larg shtëpisë së tij. Ndonjëherë ajo i çonte këpucët tek babai im për t'i riparuar. Dëgjova me kënaqësi.

Ai më tha diçka tjetër: kur po kaloja nëpër Romë më 16 shtator 1950 për të arritur në Domodossola, ne u takuam virtualisht. Giuse, siç e quaj unë ende, kishte ardhur me biçikletë për vitin e shenjtë. Një udhëtim aventuresk: ai ishte larguar nga Domodossola së bashku me një prift nga lugina, i cili pedaloj shpejt me çizmet e malit. Ishte pothuajse e pamundur ta ndiqja. Ai ndaloi vetëm kur pa një kopsht perimesh për të marrë një sallatë. Në gjysmë të rrugës Giuse mbeti vetëm. Gjatë rrugës ai gjeti një shitës shitës me një biçikletë të vjetër plot me mbeturina për të shitur. Ata bënë shoqëri deri në Romë.

Erdhi gushti. Fabrika po mbyllej për pushime dhe vendosa të shkoja të shihja motrën time Rozën, e cila ishte në kodrat në liqenin Mergozzo për një shërim. I kërkova murgeshave që drejtonin shtëpinë të më ndalonin për disa ditë. Sapo ia kisha përmendur këtë ide Giuse. Në shtëpi kishte edhe vajza të tjera me pushime. Mes tyre mbesa estetiste e një murgeshë. Në mëngjesin e datës 15, festës së Zonjës, ai na thirri në dhomën e tij pas meshës për të praktikuar. Ajo na mbushi fytyrat me kremra të ndryshëm, maskarë dhe buzëkuq: dukeshim si statuja dylli. Në drekë, tezja murgeshë thirri mbesën e saj: nuk ishte rasti që na trajtonte kështu.

Pasdite, duke parë liqenin nga dritarja, pashë të shfaqej Giuse. Nuk doja të shihesha me atë fytyrë porcelani. Duke më parë tek dera, për pak nuk më njohu. Kërkova falje duke shpjeguar se kishte qenë një eksperiment dhe vajzat e tjera ishin transformuar gjithashtu. Pasdite shëtisëm në kopshtin e shtëpisë. Kah mbrëmja më tha lamtumirë: "Shihemi së shpejti, në

Domodossola, por me fytyrë të pastër dhe të freskët si dikur".

Kapitulli i dymbëdhjetë - Vjollcat

Kur mbaruan dy javët e pushimeve, rifillova punën në fabrikë në turnin nga ora 13 deri në 21. Teksa po i futja bobinat në boshtet e makinerive, mendova për Giuse, por në të njëjtën kohë nuk e bëra. me të vërtetë dua ta shoh atë. Në orën 21 ra sirena dhe zemra ime filloi të rrihte fort. Pasi vulosja çantën, kur dola nga porta pashë një biçikletë në gjysmë errësirë. Ishte me të vërtetë ai: erdhi drejt meje, më shikoi me turp në fytyrë dhe më tha: "Më pëlqen kaq e thjeshtë". Më bëri të ulem në tytën e biçikletës dhe më çoi në shtëpi. Shkëmbyem një përshëndetje të thjeshtë për natën e mirë. Kjo ndodhte pothuajse çdo ditë. Të dielën pasdite bëme disa xhiro me biçikletë në fshatrat aty pranë. Një ditë më çoi në shtëpinë e tij për të më njohur babain dhe nënën, dy motrat dhe një vëlla. Pak nga pak ajo më prezantoi edhe me dajat dhe kushërinjtë e saj si shoqe.

Kur mamaja ime na pa nga ballkoni, na bëri të ngjitemi në shtëpi. Ndërsa ajo e donte atë djalë, unë isha shumë i pavendosur. Më 8 dhjetor, ditën e ngjizjes së papërlyer, ditën e emrit tim, ra zilja. Ishte luleshitësi që më dha një tufë karafila të kuq. "Mami, Giuse më dërgoi të fala!". Sa zhgënjim hapja e kartës: nuk ishte ai, por një djalë 14-vjeçar u takua rastësisht.

Shkruhej "Të dua" me një firmë. Ndoshta ai mendoi se isha në moshën e tij.

Në prag të Krishtlindjeve Giuse u shfaq me një vazo të madhe me ngjyra plot me çokollata dhe një kartolinë urimi. E falënderova dhe shkuam së bashku në meshën e mesnatës. Kur u kthye në shtëpi më tha: "Nesër duhet të shkoj me familjen për të ngrënë drekë me të afërmit. Shihemi sërish në Santo Stefano". Në mëngjesin e datës 26 i thashë nënës sime "Nuk do të dal më me atë djalin, do t'ia kthej vazon, nuk dua angazhime". Dhe ajo me një vështrim të ashpër: "Ti je e çmendur, mund ta kishe bërë nëse nuk do t'i kisha ngrënë çokollatat".

Në ditët në vijim Giuse erdhi si zakonisht për të më marrë në punë. Në rrugën në këmbë ose në tytën e biçikletës mezi fola me të. Ditën e Vitit të Ri 1955 shkova në meshë. Ai ishte gjithashtu atje dhe më në fund më çoi në shtëpi. Në derë më tha: "A mund ta dimë se çfarë ke ndërmend të më bësh të vuaj kështu?" dhe i doli një lot. Ajo pikë e tejm bushi vazon dhe i dhashë një buzëqeshje. Ai më puthi dhe më tha: "Sot pasdite do të të marr për të shkuar në darkë në malin Kalvar. Pas darkës do të shfaqet një film në klubin ACLI". Unë pranova dhe u përshëndetëm. E raportova në shtëpi dhe nëna ime tha e lumtur: "Nuk do të gjeje më një djalë të mirë si ai".

Në orën 14:00 u nisëm për në Kalvar përgjatë shtegut të mushkës me kapelat e Via Crucis. Një herë në faltore kënduam vesmer dhe pas bekimit shkuam në klub. Nuk e mbaj mend titullin e filmit, por ishte shumë i mërzitshëm, ndaj propozova të ktheheshim në qytet në kinemanë Catena, ku mundëm të shijonim një film më të mirë, të quajtur "Violette".

Në prill, duke udhëtuar në luginën e Vigezzo-s dhe në Centovalli me trenin e vogël, shkuam me prindërit e tij në festivalin e lundrimeve të luleve në Lokarno. U njohëm me kumbarin e

Xhuzes, i cili më prezantoi si "të dashurën". I futi duart në xhepa dhe nxori nga portofoli 10 franga zvicerane, ia dha Giuse-s dhe i tha "Mirë, kur do të martohesh?". Ne shikuam njëri-tjetrin, nuk kishim folur kurrë për këtë.

Në ditët në vijim filluam të kultivojmë idenë e martesës. Ne folëm për këtë edhe në shtëpi. Mami u gëzua por në të njëjtën kohë kishte pak mundësi financiare. Pak nga pak blemë disa çarçafë dhe disa lino. Nuk kishim nevoja të veçanta. Ne shkuam të kërkonim një apartament të vogël dhe modest. E gjetëm në lagjen e lashtë Motta dhe për këtë arsye caktuam ditën e dasmës: të hënën 19 shtator. Shkova me nënën time në dyqanin e pëlhurave Panzarasa për të blerë dantellën për fustanin e nusërisë dhe ia çova Signora Tilde, gëzofëses, e cila më kishte premtuar gjithmonë se do ta bënte me dashuri.

Në bashkinë për ndalimin e martesës nëna ime duhej të firmoste sepse unë isha ende e mitur. Edhe prindërit e Giuse ishin të lumtur. Në famulli imzot Pellanda na tha fjalë të bukura inkurajuese: "Rrini gjithmonë modest me aq besim për të përballuar gëzimet dhe hidhërimet që na ka rezervuar jeta. Unë do t'ju lë të gjeni vrapuesin e kuq përgjatë naosit".

Na u desh të përgatisnim listën e të afërmve dhe miqve për të dorëzuar favoret e dasmës si zakonisht. Shumë pak të ftuar. Nëna e Giuse tha "Dy për familje". Deri në fund arritëm 35 persona. Dëshmitarët e zgjedhur: xhaxhai Carmelo di Giuse dhe për mua Pierino, arkitekti i takimit tonë. Një javë para dasmës, oratoria e burrave me në krye Don Giuseppe Briacca përgatiti një festë për ne. Mjeshtri Furiga pikturoi një foto me përshëndetje në dërrasën e zezë dhe krijoi një pergamenë me listën e miqve. Kishte edhe një tavolinë të mbuluar me pasta dhe pije të gazuara. Nuk kishte pasur kurrë një festë të tillë në oratori. Kisha kolegjinale e shenjtorëve Gervasio dhe Protasio po rinovohej dhe

trotuari ishte plot me rrënoja dhe gurë, por disa gra të gatshme bënë çmos për ta pastruar atë për nder të Giuseppe dhe Concetta.

Më 16 shtator mbërritën Zizi dhe Micherillo, të cilët u shpërngulën sepse Concettina po martohej dhe ai duhej ta shoqëronte në altar në vend të babait të saj që nuk ishte më.

Ndërkohë erdhën disa dhurata të vogla: një tenxhere kafeje, një mulli kafeje, gota të vogla likerit, komplete disqesh dhe takëm nga të afërmit dhe miqtë që kishin marrë favorin, një komplet enë kuzhine nga Pierino dhe xhaxhallarët e tij. Aksioni Katolik i Grave na dhuroi një foto pranë shtratit me Familjen e Shenjtë, asistentin Don Benetti një vazo të mrekullueshme jeshile për lule me dekorime argjendi.

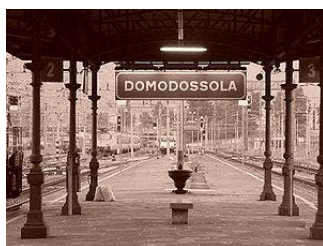
Një natë më parë ishte e gjatë. Mendova për mamin që kishte mbetur me tre fëmijë që ishin ende të vegjël dhe me pak burime. "Ti ke pak besim, a nuk të ka mësuar shkolla e oratorisë se ka gjithmonë Providencë në jetë?" - thashë me vete. Të hënën më 19 u ngrita në shtatë. Signora Tilde mbërriti me fustanin me dantella. Ajo më veshi dhe më rregulloi vellon që kisha blerë në Milano. Në orën 9 erdhi taksia për të më çuar në kishë. Isha i hutuar, gjeta një det njerëzish që më shikonin. Xhisi ishte tashmë në altar duke më pritur me një buqetë me lule portokalli, e shoqëruar nga motra e saj Rosa, sepse nëna Olimpia do të ishte shumë e emocionuar për martesën e fëmijës së saj të parë. Unë u bashkua me të i shoqëruar nga xhaxhai Micherillo në tapetin e kuq.

Filloi mesha. I emocionuar ishte edhe imzot Pellanda. Mbaj mend një predikim inkurajues, bekimin e unazave, premtimin e besnikërisë së përgjeshme dhe, në fund të ceremonisë, nënshkrimet. Si u largova, mamaja e Pierinos, e cila në atë moment u bë edhe tezja ime, më vendosi në gjoks simbolin e

grave të Azione Cattolica.

Kapitulli i trembëdhjetë - Jeta e re

Pas festës në kishë, pasuan pije freskuese në bar Grandazzi në via Castellazzo. Mes një puthjeje dhe tjetrës kishim një aperitiv për të ftuarit me disa pica dhe pasta. Një përshëndetje dhe një puthje e veçantë për vjehrrit Olimpia dhe Armando që kishin shkuar me mamin për të marrë valixhen, më pas vrapuan në stacion për të kapur trenin e orës 12.15 për muajin e mjalitit.

Mami po qante me hidhërim. Hymë në ndarje. Drejtori i stacionit njoftoi nisjen me bilbilin e tij, ndërsa Xhuzi dhe unë u përkulëm nga dritarja për një lamtumirën e fundit. Aventura e jetës sonë filloi.

Pasi arritëm në Firenze, ecëm drejt hotelit të treguar nga Signora Tilde, gëzofi. Në hyrje të madhe na priti pak muzikë, më pas kupëmbajtësi na çoi në dhomën në katin e tretë. Për ne gjithçka ishte e re, madje edhe gjumi në një krevat dopio.

Ditën e parë vizituam qytetin, të dytën shkuam në Piazzale Michelangelo ku mund të admirosh të gjithë Firencen. Ne bëmë disa fotografi: kamera e Giuse-s me një rrotull filmi mund të bënte tetë foto bardh e zi.

Ditën e tretë nisja për në Romë. Hoteli ishte më modest sepse paratë e lëna mënjanë me sakrifica duhej të mjaftonin. U ndalëm për disa ditë për të vizituar katër bazilikat që Giuse kishte parë në

vitin e shenjtë dhe shatërvanin Trevi. U kthyem edhe te shatërvani Esedra, ai i natës së famshme të vitit 1953 kur Signora Grazia kishte rënë nën tren.

Erdhi koha për t'u nisur për në Siçili. Pas një udhëtimi të gjatë, treni mbërriti në Kalabri dhe më në fund nga Villa San Giovanni mund të shihnim Sicilinë. Giuse i shijoi ato momente: treni po ngarkohej në traget, Madonnina në krye në hyrje të portit të Mesinës.

Në stacion na priste xhaxhai Carmelo, vëllai i nënës, me gruan e tij Gaetana dhe vajzat Rosetta dhe Antonietta.

Na pritën si dy princa. Ndaluan dy ditë duke vizituar Mesinën: orën e katedrales që kisha parë si fëmijë, Madonna di Montalto dhe sheshe të tjera shumë të bukura.

Kishte vetëm një të metë në atë shtëpi: në kohën e darkës, xhaxhallarët dhe kushërinjtë visheshin dhe në vend që të uleshin në tavolinë thoshin: "Hajde të shkojmë një shëtitje buzë detit". Unë dhe Xhisi, të dorëhequr, dolëm të mërzitur. Rreth orës 23 shkuam në shtëpi dhe tezja ime filloi të gatuante. Një natë ai futi kërmijtë me lëvozhgat e tyre në salcë, por ajo që ka rëndësi është dashuria, jo zakonet.

Ditën e tretë na shoqëruan deri në tren me pak lot. Xha Micherillo ishte në stacionin Terme Vigliatore me taksistin për të arritur në Novara. Në fshat na prisnin Zizi, Zia Maricchia dhe Zia Peppina. Me të vërtetë dukej se po vinin princat e Domodossolës.

Të nesërmen shkuam në Badiavecchia për të vizituar gjyshen tonë nga babai Concetta dhe xhaxhallarët, motrat dhe vëllezërit e babait. Në sheshin e vogël me dyqanin e duhanit të gjyshes, ishin mbledhur shumë banorë të fshatit që më njihnin si fëmijë dhe u thërrisnin të tjerëve me zë të lartë: "Konçetina ka ardhur me burrin!"

Puthje, përçafime, fytyra të skuqura. Më dukej si një ëndërr. Kishin kaluar saktësisht pesë vjet që kur isha larguar nga vendi.

Dy ditë më vonë na dërgoi taksisti "Cauzi i Lupu" në Taormina. Në mesditë na çoi në restorant, ku na shërbyen me doreza të bardha. Unë dhe Xhisi pamë njëri-tjetrin për të thënë: "A do të na mjaftojnë paratë?". Pasi vizituam Taorminën dhe më pas Castelmola nën një rrebesh, në mbrëmje u kthyem në Novara, të lodhur por të kënaqur.

Të nesërmen ishte tashmë koha për t'u kthyer në Domodossola. Angazhimet e jetës së re na prisnin.

Kapitulli i katërbëdhjetë - Foletë tona të para

Edhe pse e kisha nisur tashmë udhëtimin për në Domodossola në vitet '50 dhe '53, sikur të isha larguar për herë të parë: po shkoja drejt një jete të re për dy.

Pasi hipëm në tren në traget, u ngjitëm në tarracë për të parë Madoninën e portit dhe Sicilinë që po largohej ngadalë.

Me lot u kthyem në karrocë, të ulur në stolat prej druri. Atëherë nuk kishte krevat.

Kur erdhi nata filluam të dremitej me qafën e varur poshtë. Ndonjëherë ngriheshim për të parë nga dritarja. Në stacione të rëndësishme, mjeshtri i stacionit shpallte me zë të lartë emrin e qytetit. Në Napoli, në trotuare kishte "guaglioni" që shisnin pica. Me dinakëri ata fillimisht kërkuan nga udhëtarët t'u jepnin paratë, pastaj treni u nis përsëri dhe ata mbetën me para dhe pica.

Dalëngadalë po i afrohem Milanit. Në trenin për në Domodossola, përjetova emocionin që kisha përjetuar për herë të parë 5 vjet më parë: Liqeni Maggiore, malet Ossola, çatitë prej guri. Këtë herë së bashku me bashkëshortin tim Giuse. Rreth mesditës arritëm në destinacionin tonë.

Na prisnin mamaja dhe babi i Giuse Armando. Ishte një festë: po të mundnin do të kishin bërë të binin këmbanat.

Një drekë e shpejtë me mamin Olimpia dhe më pas pushoni në follenë tonë të re në lagjen Motta. Të nesërmen rifillova punën në fabrikë dhe Giuse u kthye në kantier.

Mendimet e mia shkuan te mamaja për mungesën e mbështetjes sime, por drejtori im shpirtëror Don Benetti më inkurajoi të lutem, duke më siguruar se shumë njerëz e donin atë. Ndonjëherë Giuse dhe unë shkonim për drekë në shtëpinë e saj dhe ajo e shijonte atë. Ndërkohë një nga motrat e mia kishte gjetur një punë duke kontribuar me një mbështetje të re për

familjen.

Pak kohë më vonë i njoftuam mamit, mamit Olimpia dhe babit Armando se do të bëheshin gjyshër në korrik.

Kisha filluar të ndjeja sëmundje të shtatzënisë, por detyra e punës më kërkoi. Atëherë punëtorët nuk ishin të mbrojtur si tani. Giuse arriti të gjente një punë më të mirë se në kantierin e jashtëm të ndërtimit: një fabrikë të vogël artikujsh prej druri si priza për fuçi, vegla për zbërthimin e fugave të leshit dhe madje edhe "paungi" (kapa druri tjerrëse). Në muajin e pestë filluam xhiron e dyqaneve në kërkim të karrocës për të porsalindurin e ardhshëm. Gjerësia ishte gjithmonë më e madhe se dera e hyrjes dhe ne duhej të vendosnim të zhvendosnim shtëpinë.

Në atë kohë nuk kishte agjenci, shkoni të pyesnim andej-këtej. Providence na lejon të gjejmë një apartament në katin e dytë të një shtëpie në via Scapaccino, pikërisht pranë punishtës së gëzofit.

Brenda një kohe të shkurtër organizuam lëvizjen. Nuk ishim më në qendër të qytetit, por as shumë larg, më afër vendit tim të punës.

Qiraja mujore ishte 8000 lireta, shumë për pagat tona të pakta, por apartamenti ishte mikpritës dhe i ndritshëm. Në oborr mund të kishim edhe nja dy metra katrorë tokë ku të rriteshin barëra dhe lule aromatike, pasioni im.

Morëm çelësat, pastruam dhomat dhe i veshëm dritaret me perde të bukura me vaskë dhe perde dantelle në kuzhinë. Pas shpërnguljes, jeta vazhdoi normalisht. Barku im u bë gjithnjë e më i dukshëm. Një ditë një kolege më pyeti se kur do të isha në shtëpi për pushimin e lehonisë dhe më këshilloi të shkoja te gjinekologu. Kështu që e bëra takimin privatisht. Mjeku gati më qortoi që prita shumë: "Nuk mund të punosh pas muajit të gjashtë dhe tashmë je në muajin e shtatë: ke rrezikuar". Të nesërmen e

dorëzova dokumentin në zyrë dhe madje nëpunësi tha se isha naiv.

Ndërkohë po përgatisja petkun duke thurur pulovra, këmisha, këpucë dhe pelena të bëra nga çarçafët e vjetër që më jepte nëna ime.

Shkuam të blinim edhe karrocën, të cilën e kisha përgatitur me çarçafë të qëndisura nga unë në ngjyra neutrale, pa e ditur nëse ishte djalë apo vajzë. Më në fund, në mbrëmjen e 2 korrikut, ujërat u prishën dhe me valixhen tashmë të mbushur u nisëm në këmbë për në spital. Gjinekologu që më kishte ekzaminuar i tha Giuse se mund të shkonte në shtëpi. Puna sapo kishte filluar dhe zgjati rreth 20 orë. Të nesërmen ajo u kthye në maternitet ndërsa unë isha ende duke pritur në dhomën e lindjes.

Në një moment lindi një djalë dhe infermierja shkoi t'i tregonte babait të foshnjës, i cili për pak u sëmur nga emocionet. Pas një ore ai mundi të përqaftonte fëmijën tonë të parë, të quajtur Armando sipas gjyshit të tij. Pas disa orësh janë njoftuar edhe gjyshërit, xhaxhallarët dhe kushërinjtë. Dukej sikur ishte foshnja e parë në të gjithë botën.

Kapitulli i pesëmbëdhjetë - Falënderojmë Zotin...

Pak orë pas lindjes, infermieret e maternitetit ma sollën në shtrat këtë krijesë prej mishi e gjaku. E lidhën me gjoksin tim. Përveç kukullës prej lecke që Zizi më kishte bërë si fëmijë.

Qëndrimi në spital ishte atëherë një javë. Para se të ktheheshin në shtëpi, njerëzit shkonin në kishën e spitalit për "pastrim", një bekim nga prifti.

Në repart, gjithçka ishte gati për të shkuar në shtëpi, por po më vinte mendja. Mamia më testoi ethet: 39. Unë dhe kukulla ime duhej të ndalonim edhe dy ditë. Më në fund e enjtja 12 pothuajse u shërua, shkuam në shtëpi. Të dielën, më 15, Armando u dërgua në karrocën e re në vaskën e pagëzimit me babanë e tij Giuseppe, mikun e tij Mariuccia, kumbarën dhe kumbarin Basilio, mik i oratorisë. Nuk e pata gëzimin të merrja pjesë në këtë ngjarje, sepse të moshuarit këshillonin me paragjykime të qëndronim në shtëpi. U kënaqa duke përgatitur pak pije freskuese.

Jeta si treshe ishte ndryshe, por unë po ecja mjaft mirë. Kisha shumë qumësht, fëmija po rritej dhe e çoja çdo javë në qendrën e fëmijërisë për kontroll.

Në fund të dy muajve, fatkeqësisht rifillova punën në fabrikë. Atëherë nuk kishte kopshte. Gjyshtet kishin rënë dakord të kujdeseshin për të për një javë secila.

Kur punova në turnin e orës gjashtë para se të shkoja në punë, Giuse e mbështolli dhe e çoi në destinacion. Në mënyrë të pavetëdijshme ky fëmijë vuajti dhe unë qava me të.

Fatkeqësisht nuk munda ta lë punën. Dalëngadalë, me besim vazhduam rrugëtimin në tre drejtime: vaktet e para, hapat e parë ishin gjëra të mrekullueshme. Në ditën e parë të kopshtit Giuse më në fund gjeti një punë më të paguar. Për një dy vjet ai ishte

portier në shkollën fillore, pastaj u thirr në Bashkinë për të zënë postin e lajmëtarit pajtues.

Kështu u krijua një dritare për të lënë punën time në fabrikë dhe për t'iu përkushtuar fëmijës, ndërsa prisja t'i jepja një vëlla të vogël. Më 17 gusht 1962 na gëzoi lindja e fëmijës sonë të dytë. Luciano ishte lëkurë e çelët me flokë bjonde, e kundërta e Armandos. Nje perralle. Të dielën më 26 ai u pagëzua me babain e tij Giuse, kushëririn e tij Mariuccia dhe vëllain e kumbarit Giuse, Antonio. Përsëri më duhej të qëndroja në shtëpi. Pas pushimit të lehonisë lashë punën për t'iu përkushtuar dy fëmijëve të bukur.

Më 1 tetor 1962, Armando me një përparëse blu dhe një çantë në supe filloi klasën e parë. E kemi besuar me pak lot mësuesit Leopardi.

Në të njëjtën periudhë, Kryetari i Bashkisë së Domodossola thirri Giuse-n duke i propozuar atij strehim në katin e dytë të Bashkisë, i cili mbeti i zbrazët kur lajmëtari komunal doli në pension. Në pak ditë organizuam lëvizjen. Në qendër kishim të gjitha komoditetet. Në mbrëmje, mbylli derën e madhe, ne ishim sundimtarët e qytetit. Demonstratat mund t'i shikonim rehat nga ballkoni i zyrës së kryetarit. Nga dritaret tona shihej një pjesë e tregut me traditë shekullore.

Ndërkohë Luciano po hidhte hapat e tij të parë: ishte bërë maskota e punonjësve të qytetit.

Për të plotësuar rrogat e Giuse, doja të shpikja një punë. Fillova të vesh dritare, shtretër dhe jastëkë për miqtë. Fjala u përhap dhe kështu u bëra "zonja e çadrave". Giuse në kohën e tij të lirë mësoi të përgatiste montimin e shufrave të perdes dhe falë Zotit mund të shijonim një jetë më të rehatshme.

Më 1 tetor 1968, Luciano filloi shkollën edhe me mësuese Luisa Cerri.

Koha kaloi shpejt. Në verë shkonim me pushime nëpër Itali me

çadrën e kampingut. Ndonjëherë deri në Siçili deri në vendlindjen time.

Në korrik 1973 ishim në kampim në Val d'Aosta dhe fillova të kisha simptomat e para të shtatzënisë. Më 16 shkurt 1974, motra e vogël Daniela mbërriti për Armandon që ishte pothuajse tetëmbëdhjetë vjeç dhe Luciano që ishte dymbëdhjetë vjeç. Ishte koha e karnavalit dhe njerëzit që panë shiritin rozë në derën e bashkisë menduan se ishte një shaka. Famullitari na këshilloi të kremtonim Pagëzimin në natën e Pashkëve, kumbara shoqja jonë Gianna dhe kumbari i xhaxhait të fituar Benito.

Harrojini besëtytnitë, edhe këtë herë kam marrë pjesë në eventin e natës së 13 prillit. Të nesërmen në oratori kishte njëqind të ftuar për pije freskuese.

Edhe Daniela është rritur dhe ne tashmë jemi plakur. Tre fëmijët tanë na kanë dhënë 7 nipër: Stefano, Virginia, Greta, Lorenzo, Rebecca, Letizia dhe Matteo.

Historia po merr fund. Më 19 shtator 2015, Giuse dhe unë festuam 60 vjet së bashku.

Falenderojmë Zotin, Zonjën dhe të gjithë ata që na deshën.

Mazza Concetta Maglio, e lindur në Novara di Sicilia më 18 prill 1936.

Indeksi

1. Shtëpia atërore	7
2. Jashtë kësaj bote	14
3. Luaj në rërë	25
4. Vaji, rrjetat e kapurit dhe syri i keq	35
5. Bufat	41
6. Vossia më fal (Starlight)	47
7. Emily	54
8. Fluturimi i dallëndysheve	59
9. Dera e parajsës	66
10. Tusa e bukur	72
11. Fytyrë prej porcelani	76
12. Vjollca	80
13. Jetë e re	85
14. Foletë tona të para	88
15. Faleminderit Zotit...	91

